

БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ ЎНІВЕРСІТЭТ

**ЗАЦВЯРДЖАЮ**

Прарэктар па вучэбнай рабоце  
Беларускага дзяржаўнага  
ўніверсітэта

А.В. Данільчанка

(подпіс)

(дата зацвярджэння)

Рэгістрацыйны № 488

**ПРАГРАМА**  
**ВУЧЭБНАЙ ДЫЛЕКТАЛАГІЧНАЙ ПРАКТЫКІ**  
для спецыяльнасці  
**1-21 05 01 Беларуская філалогія (па напрамках)**

Напрамкі спецыяльнасці:

- 1-21 05 01-01 – Беларуская філалогія (лігатурна-рэдакцыйная дзейнасць).
- 1-21 05 01-02 – Беларуская філалогія (камп'ютарнае забеспячэнне)
- 1-21 05 01-03 – Беларуская філалогія (дзелавае камунікацыя)

Спецыялізацыі:

1-21 05 01-01 01 Мовазнаўства  
1-21 05 01-02 01  
1-21 05 01-03 01

1-21 05 01-01 02 Літаратуразнаўства  
1-21 05 01-02 02  
1-21 05 01-03 02

1-21 05 01-01 03 Рыторыка  
1-21 05 01-02 03  
1-21 05 01-03 03

2016 г.

**СКЛАДАЛЬНІК:**

**Гапоненка І.А.** – прафесар кафедры гісторыі беларускай мовы філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, доктар філалагічных навук, дацэнт

**РЭКАМЕНДАВАНА ДА ЗАЦВЯРДЖЭННЯ:**

Кафедрай гісторыі беларускай мовы (пратакол № 8 ад 12 студзеня 2016 г.)

Саветам філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта (пратакол № 5 ад 26 студзеня 2016 г.)

## **ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА ВУЧЭБНАЙ ДЫЯЛЕКТАЛАГІЧНАЙ ПРАКТЫКІ**

Праграма прызначана для студэнтаў 2 курса спецыяльнасці 1-21 05 01 Беларуская філалогія (па напрамках) дзённай і завочнай формы навучання, згодна з вучэбным планам I ступені вышэйшай адукацыі 2013 г. (зацверджаны 30.05.2013).

Працягласць практыкі складае 2 тыдні.

Практыка праводзіцца ў 4 семестры згодна з вучэбным планам 2013 г. (зацверджаны 30.05.2013) спецыяльнасці 1-21 05 01 Беларуская філалогія (па напрамках).

Праграма распрацавана ў адпаведнасці:

- з Кодэсам Рэспублікі Беларусь аб адукацыі ад 13 студзеня 2011 г.;
- у адпаведнасці з пунктам 4 Палажэння аб практыцы студэнтаў, курсантаў, слухачоў, зацверджанага пастановай Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь ад 03.06.2010 № 860;
- з пастановай Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь ад 06.04.2015 “Парадак распрацоўкі і зацвярджэння вучэбных праграм і праграм практыкі для рэалізацыі зместу адукацыйных праграм вышэйшай адукацыі”;
- з пастановай Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь ад 20.03.2012 № 24 “Аб зацвярджэнні Інструкцыі аб парадку і асаблівасцях праходжання практыкі студэнтамі, каторым пасля завяршэння навучання прысвойваюцца педагагічныя кваліфікацыі”;
- з Палажэннем аб практыцы Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта ад 07.02.2014 (Загад № 46-ОД).

Праграма распрацавана на падставе адукацыйнага стандарта АСВА1-21 05 01-2013 і вучэбнага плана I ступені вышэйшай адукацыі 2013 г. (зацверджаны 30.05.2013) па спецыяльнасці 1-21 05 01 Беларуская філалогія (па напрамках).

**Мэта практыкі:** пашырыць і паглыбіць тэарэтычныя веды па беларускай дыялекталогіі, набытыя студэнтамі на лекцыйных і практычных занятках пры вывучэнні дысцыпліны.

**Задачы практыкі:**

1. Сабраць, прааналізаваць і апісаць у адпаведнасці з індывідуальным планам узоры жывога дыялектнага маўлення мясцовага насельніцтва, у тым ліку і мову вучняў сельскай школы.

2. Выпрацаваць навыкі аб’ектыўнага фіксавання (транскрыпцыя, тэхнічныя сродкі і інш.) дыялектных з’яў з наступнай іх сістэматызацыяй і класіфікацыяй.

3. Выявіць прынцыповыя адрозненні дыялектнай мовы ад літаратурнай, найперш у тэрытарыяльным і сацыяльным аспектах функцыянавання мовы, а таксама адзначыць уласналінгвістычныя адметнасці кожнай з гэтых форм агульнабеларускай мовы.

4. Засвойце прынцыпы лінгвістычнага аналізу жывых моўных з'яў, прадстаўленых канкрэтнай мясцовай гаворкай, на аснове навуковых распрацовак і агульнапрынятых інструкцый, праграм.

5. Зрабіце неабходныя абагульненні і заключэнні аб адметных рысах сабранага дыялектнага матэрыялу.

Згодна з адукацыйным стандартам падчас практыкі павінна адбыцца замацаванне тэарэтычных ведаў па курсе “Беларуская дыялекталогія” ў працэсе запісу і аналізу дыялектнага матэрыялу (тэрытарыяльных і сацыяльных дыялектаў), набыццё студэнтамі навыкаў палявой работы, іх “ужыўленне” ў дыялектную стыхію, збор і апрацоўка дыялектнага матэрыялу для наступнага паглыбленага лінгвістычнага аналізу.

У выніку праходжання практыкі студэнт павінен:

**мець практычны вопыт:**

- выяўлення дыялектных асаблівасцей мовы жыхароў пэўнай мясцовасці і іх фіксацыі тэхнічнымі сродкамі і ў выглядзе транскрыбаваных запісаў;
- работы з дыялектнымі картамі, атласамі, слоўнікамі;
- вызначэння тэрытарыяльнай лакалізацыі дыялектных з'яў;

**умець:**

- вызначаць фанетычныя, марфалагічныя і сінтаксічныя асаблівасці народных гаворак;
- дыферэнцыраваць дыялектныя асаблівасці і літаратурныя нормы;
- складаць ізагласы распаўсюджвання тых ці іншых дыялектных з'яў;

**ведаць:**

- групоўку тэрытарыяльных дыялектаў;
- асноўныя паняцці (ізагласа, пучок ізаглас, лінгвістычны арэал);
- асаблівасці развіцця дыялектаў у розных сацыяльна-гістарычных умовах;
- асноўныя слоўнікі дыялектнай лексікі, матэрыялы дыялекталагічнага і лексічнага атласаў беларускай мовы.

У выніку праходжання вучэбнай дыялекталагічнай практыкі фарміруюцца наступныя кампетэнцыі:

**АК-1.** Умець выкарыстоўваць базавыя навукова-тэарэтычныя веды для вырашэння тэарэтычных і практычных задач.

**АК-2.** Валодаць сістэмным і параўнальным аналізам.

**АК-3.** Валодаць даследчымі навыкамі.

**АК-4.** Умець працаваць самастойна.

**АК-7.** Мець навыкі, звязаныя з выкарыстаннем тэхнічных прыстасаванняў, кіраваннем інфармацыяй і працай з камп'ютарам.

**АК-8.** Мець лінгвістычныя навыкі (вусная і пісьмовая камунікацыя).

**САК-2.** Быць здольным да сацыяльных кантактаў.

**САК-3.** Валодаць здольнасцю да міжасабовых камунікацый.

**САК-5.** Быць здольным да крытыкі і самакрытыкі (крытычнае мысленне).

**САК-6.** Умець працаваць у калектыве.

**ПК-2.** Выкарыстоўваць розныя тэхналогіі навучання мове і літаратуры.

**ПК-3.** Авадодваць і ўкараняць у навучальны працэс інавацыйныя адукацыйныя тэхналогіі.

**ПК-7.** Планаваць, арганізоўваць і весці навукова-даследчую працу ў галіне філалогіі (тэксталогіі).

**ПК-8.** Выбіраць неабходныя метады даследавання, мадыфікаваць існуючыя і выкарыстоўваць новыя метады, зыходзячы з задач канкрэтнага даследавання.

**ПК-11.** Выкарыстоўваць сучасную методыку рэферавання і рэдагавання тэкстаў.

**ПК-23.** Ажыццяўляць пошук, сістэматызацыю і аналіз інфармацыі па перспектывах развіцця галіны, інавацыйных тэхналогіях, праектах і рашэннях.

Практыка праводзіцца або ў палявых умовах пры магчымасці самастойнага выезду ў дыялектныя рэгіёны (палявая практыка), або на базе адпаведных кафедраў і лабараторый БДУ (невязная практыка). Для кожнай разнавіднасці практыкі ў праграме распрацаваны адпаведны блок заданняў. Паводле дамоўленасці з аддзелам дыялекталогіі і лінгвагеаграфіі Інстытута мовазнаўства НАН Беларусі прадугледжваецца таксама выкананне студэнтамі заданняў па лексікаграфічнай апрацоўцы дыялектнага матэрыялу ў рамках навуковай тэмы “Зводны слоўнік беларускіх народных гаворак”.

Вучэбная практыка з’яўляецца працягам засваення зместу вучэбнага матэрыялу па дысцыпліне “Беларуская дыялекталогія” і складае падрыхтоўчую базу для вывучэння іншых дысцыплін дзяржаўнага кампанента (“Сучасная беларуская мова”, “Гістарычная граматыка беларускай мовы”, “Гісторыя беларускай літаратурнай мовы”).

# І. ЗМЕСТ ПРАКТЫКІ

## РАЗДЗЕЛ 1. ПАЛЯВАЯ ПРАКТЫКА

### 1.1.1. ЭТНАЛІНГВІСТЫКА

1. **Задача практыкі** – збор этналінгвістычнага матэрыялу ў палявых умовах і яго лінгвістычнае апісанне.

2. **Збор матэрыялу** ажыццяўляецца з выкарыстаннем тэхнічных сродкаў (магнітафон, дыктафон) па:

- этналінгвістычным апытальніку «*Народная культура Беларусі*» (гл. у кафедральнай бібліятэцы кафедры гісторыі беларускай мовы);
- этналінгвістычным апытальніку па Палессі, напрыклад, па раздзелах «*Дэманалогія*», «*Ткацтва*», «*Агародніцтва*», «*Посуд*» і г. д. (гл. у кафедральнай бібліятэцы кафедры гісторыі беларускай мовы).

3. **Запіс матэрыялу** – на картках у спрошчанай фанетычнай транскрыпцыі (узор гл. па: Е. С. Мяцельская, Э. Д. Блінава. Беларуская дыялекталогія : практыкум. С. 50). Запіс матэрыялу на картках ажыццяўляецца згодна з парадкам пытанняў у апытальніку. На картках пазначаецца нумар пытання, адказ на якое запісваецца на картцы. Калі інфарматары не даюць адказу на нейкае пытанне, яго прапускаецца, а наступная картка нумаруецца згодна з нумарам пытання ў апытальніку.

4. **Афармленне вокладкі і картак, змест справаздачы** гл. у: *Інфармацыйна-метадычная частка, узоры афармлення вокладкі і картак, змест справаздачы*, варыянт 1-П.

### 1.1.2. АНАМАСТЫКА

1. **Задача практыкі** – збор анамастычнага матэрыялу ў палявых умовах і яго лінгвістычнае апісанне.

2. **Збор матэрыялу** пажадана ажыццяўляць з выкарыстаннем тэхнічных сродкаў (магнітафон, дыктафон) па:

- апытальніку па тапаніміцы (гл.: інфармацыйна-метадычная частка);
- апытальніку па антрапаніміцы (гл.: інфармацыйна-метадычная частка).

3. **Запіс матэрыялу** – на картках і ў дзённіку (сшытак або асобныя лісты).

Матэрыял **на картках** запісваецца ў спрошчанай фанетычнай транскрыпцыі (узор гл. па: Е. С. Мяцельская, Э. Д. Блінава. Беларуская дыялекталогія : практыкум. С. 50) і фарміруецца па групам тапонімаў (назвы населеных пунктаў, г. зн. айконімы; назвы водных аб'ектаў, г. зн. гідронімы; назвы дробных геаграфічных і гаспадарчых аб'ектаў, г. зн. мікратапонімы) і

антрапонімаў (імяны, імяны па бацьку, прозвішчы, мянушкі). Уласныя імяны ўнутры вызначаных груп размяшчаюцца ў алфавітным парадку.

Матэрыял у *дзённіку* ўяўляе сабой падрабязны запіс адказаў на пытанні апытальніка па тапаніміцы або антрапаніміцы (напрыклад, запіс легендаў аб паходжанні назвы паселішча ці іншага аб'екта, тлумачэнняў матывацыі мянушкі і пад.), які праводзіцца спрошчанай транскрыпцыяй (узор гл. па: Е. С. Мяцельская, Э. Д. Блінава. Беларуская дыялекталогія : практыкум. С. 50).

4. *Афармленне вокладкі, картак і дзённікавага матэрыялу, змест справаздачы* гл. у: *Інфармацыйна-метадычная частка, узоры афармлення вокладкі і картак, змест справаздачы*, варыянт 2-П.

### 1.1.3. РЕГІЯНАЛЬНАЯ ЛЕКСІКА

1. *Задача практыкі* – збор лексічнага матэрыялу пэўнай тэматычнай групы ў палявых умовах і яго лінгвістычнае апісанне.

2. *Збор матэрыялу* ажыццяўляецца з выкарыстаннем тэхнічных сродкаў (магнітафон, дыктафон) па:

- інструкцыях па збору матэрыялаў для складання абласных слоўнікаў беларускай мовы, выпускі 1 – 3 (гл. у кафедральнай бібліятэцы кафедры гісторыі беларускай мовы);

- праграме-апытальніку для збору лексікі беларускіх гаворак (тэрміны ткацтва) (гл. у кафедральнай бібліятэцы кафедры гісторыі беларускай мовы);

- праграме па збору матэрыялаў для вывучэння фаўністычнай лексікі (гл. у кафедральнай бібліятэцы кафедры гісторыі беларускай мовы);

- праграме па вывучэнні назваў працэсаў і дзеянняў (гл. у кафедральнай бібліятэцы кафедры гісторыі беларускай мовы).

3. *Запіс матэрыялу* – на картках ў спрошчанай фанетычнай транскрыпцыі (узор гл. па: Е. С. Мяцельская, Э. Д. Блінава. Беларуская дыялекталогія : практыкум. С. 50). Фіксуюцца разгорнутыя адказы на пытанні. Сабраны матэрыял па пэўнай тэматыцы падзяляецца на адпаведныя тэматычныя падгрупы (напрыклад, агульная тэма – «*Сельская гаспадарка*», тэматычныя падгрупы – «*Назвы сельскагаспадарчых прылад*», «*Назвы сельскагаспадарчых работ*», «*Назвы зямельных участкаў*» і г. д.). У межах тэматычных падгруп сабраныя лексемы размяшчаюцца ў алфавітным парадку. Карткі павінны ўтрымліваць наступныя элементы: зафіксаваная ў гаворцы лексема; яе значэнне ў гаворцы; ілюстратыўны матэрыял, запісаны ад інфарматараў у спрошчанай транскрыпцыі; факт наяўнасці лексемы ў літаратурнай мове (паводле «*Тлумачальнага слоўніка беларускай мовы*» ў 5 тамах, з указаннем тома і старонкі); пры наяўнасці – значэнне лексемы ў літаратурнай мове; тып дыялектызма, які вызначаецца на аснове супастаўлення дыялектных і літаратурных характарыстык лексемы.

4. *Афармленне вокладкі і картак, змест справаздачы* гл. у: *Інфармацыйна-метадычная частка, узоры афармлення вокладкі і картак, змест справаздачы*, варыянт 3-П.

### 1.1.4. КОМПЛЕКСНАЕ ДАСЛЕДАВАННЕ ДЫЯЛЕКТНЫХ АСАБЛІВАСЦЕЙ АСОБНЫХ НАСЕЛЕННЫХ ПУНКТАЎ

1. *Задача практыкі* – збор і дэталёвае апісанне моўных асаблівасцей канкрэтнага населенага пункта ў мэтах папаўнення беларускай дыялектнай інфармацыі.

2. *Збор матэрыялу* ажыццяўляецца з выкарыстаннем тэхнічных сродкаў (магнітафон, дыктафон) па «Праграме па вывучэнні беларускіх гаворак» (гл. у кафедральнай бібліятэцы кафедры гісторыі беларускай мовы).

3. *Запіс матэрыялу* праводзіцца ў выглядзе дзённікавых запісаў (у сшытку ці на асобных лістах) у наступным парадку:

- агульныя звесткі пра населены пункт;
- запісы дыялектных тэкстаў у спрошчанай транскрыпцыі (узор гл. па: Е. С. Мяцельская, Э. Д. Блінава. Беларуская дыялекталогія : практыкум. С. 50);
- запісы адказаў на пытанні праграмы. Фіксуецца разгорнутыя адказы на пытанні. Пры адсутнасці інфармацыі па тым ці іншым пытанні яно прапускаецца, а наступная картка нумаруецца згодна з нумарам пытання ў праграме. Асноўны запіс праводзіцца літаратурнай мовай. Спрошчанай транскрыпцыяй запісваюцца названыя інфарматарам асобныя лексемы, словазлучэнні, фразеалагізмы, а таксама звязныя вялікія тэкставыя фрагменты.

4. *Афармленне вокладкі і дзённікавых запісаў, змест справаздачы* гл. у: *Інфармацыйна-метадычная частка, узоры афармлення вокладкі і картак, змест справаздачы*, варыянт 4-П.

### 1.1.5. ДАСЛЕДАВАННЕ СУЧАСНАГА ДЫЯЛЕКТНАГА МАЎЛЕННЯ (САЦЫЯЛІНГВІСТЫЧНЫ І ГЕНДАРНЫ АСПЕКТЫ)

1. *Задача практыкі* – збор і лінгвістычнае апісанне дыялектнага матэрыялу, выяўленне храналагічных змен, якія адбыліся на розных узроўнях дыялектнай мовы; вызначэнне сацыяльных (узроставых, адукацыйных і інш.) адрозненняў у мове носьбітаў дыялектаў. Могуць вывучацца сучасныя вясковыя дыялекты і дыялекты ў гарадскіх умовах, напрыклад, у мове перасяленцаў з Чарнобыльскай зоны.

2. *Збор матэрыялу* ажыццяўляецца з выкарыстаннем тэхнічных сродкаў (магнітафон, дыктафон) па наступным плане:



- выбар інфарматараў з мясцовых жыхароў (сталага і больш маладога ўзросту, мужчын і жанчын з розным узроўнем адукацыі, мясцовых і прыездных);

- запіс (свабоднай і тэматычнай) гутаркі з выбраным інфарматарам;
- пашпартызацыя фактычнага матэрыялу;
- транскрыбаванне сабранага матэрыялу.

3. Пры **пашпартызацыі матэрыялу** павінны быць занатаваныя наступныя звесткі:

а) пра населены пункт:

- дакладная назва населенага пункта з указаннем сельсавета, раёна, вобласці;

- месца знаходжання населенага пункта адносна бліжэйшага горада, чыгуначнай або аўтобуснай станцыі;

- кароткая гісторыя населенага пункта;

- пералік культурных устаноў вёскі ў мінулым і зараз (школа, клуб, бібліятэка);

б) пра інфарматараў:

- прозвішча, імя, імя па бацьку асобы;

- пол, узрост, адукацыя, веравызнанне, прафесія і род заняткаў, сталае пражыванне ў пэўнай мясцовасці ці пераезды.

4. Гутаркі з інфарматарамі праводзяцца на наступных **тэмах**:

- народныя традыцыі, абрады, святы;

- рэлігійныя вераванні;

- народная кухня;

- народная медыцына;

- сельская гаспадарка;

- успаміны пра вайну;

- размова пра родзічаў: дзяцей, сваякоў.

У гутарках могуць быць выкарыстаныя пытанні анкеты «*Народная культура Беларусі*», «*Этналінгвістычнага апытальніка па Палессі*», «*Інструкцый па збору матэрыялаў для складання абласных слоўнікаў беларускай мовы*» (гл. у кафедральнай бібліятэцы кафедры гісторыі беларускай мовы).

5. **Транскрыбаванне матэрыялу** ажыццяўляецца ў спрошчанай транскрыпцыі (узор гл. па: Е. С. Мяцельская, Э. Д. Блінава. Беларуская дыялекталогія : практыкум. С. 50).

6. **Запіс матэрыялу** ажыццяўляецца ў дзённіку (сшытак або асобныя лісты).

7. **Аналіз матэрыялу** праводзіцца па наступным плане:

- комплексны аналіз запісаных дыялектных тэкстаў (узор гл.: Е. С. Мяцельская, Э. Д. Блінава. Беларуская дыялекталогія : практыкум. С. 274 – 280);

- параўнанне асаблівасцей маўлення інфарматара з агульнымі асаблівасцямі гаворкі шляхам супастаўлення аналітычных дадзеных з апісаннем асаблівасцей гаворкі ў навуковых і вучэбных выданнях (падручнікі, матэрыялы «*Дыялекталагічнага атласа беларускай мовы*»);

- калі тэксты запісваліся ад розных інфарматараў, параўнанне асаблівасцей іх індывідуальнага маўлення.

8. ***Афармленне вокладкі, змест справаздачы*** гл. у: *Інфармацыйна-метадычная частка, узоры афармлення вокладкі і картак, змест справаздачы*, варыянт 5-П.

## РАЗДЗЕЛ 2. НЕВЫЯЗНАЯ ПРАКТЫКА

### 1.2.1. ТЭМАТЫЧНЫЯ ГРУПЫ ЛЕКСІКІ

1. **Задача практыкі** – збор і лінгвістычнае апісанне дыялектнага лексікаграфічнага матэрыялу, выяўленне асаблівасцей функцыянавання пэўных тэматычных груп лексікі на беларускім дыялектным полі на аснове слоўнікавых дадзеных.

2. **Крыніцамі матэрыялу** служаць беларускія дыялектныя лексікаграфічныя выданні (гл. спіс слоўнікаў у інфармацыйна-метадычнай частцы).

3. **Збор матэрыялу** ажыццяўляецца па наступным плане:

- ажыццяўляецца выбар крыніц матэрыялу (2 – 3 слоўнікі). Адзін са слоўнікаў (найбольш поўны) абіраецца ў якасці базавага;
- з базавага слоўніка ажыццяўляецца адбор фактычнага матэрыялу па канкрэтнай тэматычнай групе;
- праводзіцца праверка наяўнасці адабраных з базавага слоўніка лексем у іншых дыялектных слоўніках;
- правяраецца наяўнасць у ТСБМ лексем, адабраных з базавага слоўніка.

4. **Запіс матэрыялу** ажыццяўляецца на картках. Сабраны па пэўнай тэматыцы матэрыял падзяляецца на адпаведныя тэматычныя падгрупы (напрыклад, агульная тэма – «*З’явы прыроды*», тэматычныя падгрупы – «*Назвы добрага надвор’я*», «*Назвы дрэннага надвор’я*», «*Назвы відаў ападкаў*» і г. д.). У межах тэматычных падгруп сабраныя лексемы размяшчаюцца ў алфавітным парадку. Карткі павінны ўтрымліваць наступныя элементы: а) зафіксаваная ў базавым слоўніку лексема (з абазначэннем сямантыкі і ілюстрацыяй. Калі слова мнагазначнае, выпісваецца тое з яго значэнняў, якое адпавядае абранай у практыцы тэме); б) адлюстраванне факта наяўнасці лексемы ў іншых слоўніках, якія служылі крыніцамі фактычнага матэрыялу практыкі (пры наяўнасці абазначаецца сямантыка і падаецца ілюстрацыя); в) указанне тыпу дыялектных адрозненняў (супрацьстаўленых / несупрацьстаўленых), які вызначаецца на аснове супастаўлення рознадыялектных характарыстык лексемы; г) адлюстраванне факта наяўнасці лексемы ў літаратурнай мове паводле ТСБМ (пры наяўнасці падаецца значэнне лексемы ў літаратурнай мове); д) указанне тыпу дыялектызма, які вызначаецца на аснове супастаўлення дыялектных і літаратурных характарыстык лексемы.

5. **Афармленне вокладкі і картак, змест справаздачы** гл. у: *Інфармацыйна-метадычная частка, узоры афармлення вокладкі і картак, змест справаздачы*, варыянт 1-НВ.

## 1.2.2. ДЫНАМІКА РАЗВІЦЦЯ БЕЛАРУСКАГА РЭГІЯНАЛЬНАГА МАЎЛЕННЯ

1. *Збор, запіс матэрыялу, справаздача* па практыцы выконваюцца аналагічна з заданнем «*Тэматычныя групы лексікі*».

У якасці базавай крыніцы фактычнага матэрыялу выкарыстоўваецца «*Слоўнік беларускай мовы*» І. Насовіча (СПб., 1870). Яго дадзеныя параўноўваюцца з дадзенымі іншых дыялектных слоўнікаў, напрыклад, «*Дыялектны слоўнік. З гаворак Мсціслаўшчыны*» Ю. Ф. Юрчанкі, Мінск, 1966 (гл. таксама: інфармацыйна-метадычная частка. Спіс дыялектных слоўнікаў).

У якасці базавай крыніцы таксама могуць выступаць «*Краёвы слоўнік Усходняй Магілёўшчыны*» І. К. Бялькевіча (Мінск, 1970), «*Краёвы слоўнік Чэрвеньшчыны*» М. Шатэрніка (Мінск, 1929), «*Віцебскі краёвы слоўнік*» М. Каспяровіча (Віцебск, 1927).

2. *Афармленне вокладкі* гл. у: *Інфармацыйна-метадычная частка, узоры афармлення вокладкі і картак, змест справаздачы*, варыянт 2-НВ.

## 1.2.3. ЭКСПРЭСІЎНАЯ ЛЕКСІКА<sup>1</sup> Ў БЕЛАРУСКІХ ДЫАЛЕКТАХ

1. *Задача* практыкі – выяўленне ў беларускіх гаворках адзінак з выразнай экспрэсіўна-эмацыйнай афарбоўкай, іх фіксацыя і аналіз.

2. *Збор матэрыялу* праводзіцца па дыялектных слоўніках (гл. спіс у інфармацыйна-метадычнай частцы).

3. *Запіс матэрыялу* ажыццяўляецца на картках. Запісваюцца словы наступных часцін мовы: назоўнікі (напрыклад, *несмысль*, *пражора*), прыметнікі (напрыклад, *кляпаносый*, *неўкавырный*) і дзеясловы (напрыклад, *зашлындыцца*, *туркаць*). Пры наяўнасці ў слоўніку цэлага словаўтваральнага раду запісваюцца ўсе аднакарэнныя словы з экспрэсіўна-эмацыйнай афарбоўкай (напрыклад, *аббріхала*<sup>2</sup>, *аббрэхівыць*, *аббрэхыный*, *аббріхаць*).

Адабраны з канкрэтнага слоўніка матэрыял падзяляецца на адпаведныя тэматычныя групы і падгрупы (напрыклад, вылучаюцца групы лексікі «*Найменні чалавека паводле знешніх асаблівасцей*», «*Найменні чалавека паводле рыс характару*», «*Найменні чалавека паводле разумовых якасцяў*»; груп «*Найменні чалавека паводле знешніх асаблівасцей*» у сваю чаргу дзеліцца на тэматычныя падгрупы – «*Найменні чалавека паводле асаблівасцей росту і канстытуцыі*», «*Найменні чалавека паводле колеру валасоў*», «*Найменні чалавека паводле падабенства з пэўнымі рысамі некаторых жывёл і птушак*» і

<sup>1</sup> Да экспрэсіўнай лексікі адносяцца словы, якія выражаюць разнастайныя пачуцці і іх адценні: ласкальнасць, жартаўлівасць, іронію, неадабрэнне, грэблівасць, фамільярнасць (Д.Э.Розенталь, М.А.Теленкова «Словарь-справочник лингвистических терминов». М., 1976).

<sup>2</sup> Загалоўным словам пры гэтым лічыцца назоўнік.

г. д.). У межах тэматычных падгруп сабраныя лексемы размяшчаюцца ў алфавітным парадку. Карткі павінны ўтрымліваць наступныя элементы: а) зафіксаваная ў слоўніку лексема з абазначэннем семантыкі і ілюстрацыяй (калі слова мнагазначнае, запісваюцца ўсе яго значэнні); б) адлюстраванне факта наяўнасці лексемы ў літаратурнай мове паводле ТСБМ (пры наяўнасці падаецца значэнне лексемы ў літаратурнай мове); в) указанне тыпу дыялектызма, які вызначаецца на аснове супастаўлення дыялектных і літаратурных характарыстык лексемы.

4. *Афармленне вокладкі і картак, змест справаздачы* гл. у: *Інфармацыйна-метадычная частка, узоры афармлення вокладкі і картак, змест справаздачы*, варыянт 3-НВ.

### 1.2.4. ПРАЦА З МАСТАЦКІМІ ТЭКСТАМІ

1. *Задача практыкі* – выяўленне ў мастацкіх тэкстах дыялектнай і размоўнай лексікі, яе класіфікацыя і аналіз.

2. *Адбор матэрыялу* праводзіцца ў мастацкіх тэкстах з «Прыкладнага спісу мастацкіх твораў» (гл.: інфармацыйна-метадычная частка).

3. *Збор і аналіз матэрыялу* ажыццяўляецца па наступным плане:

- з мастацкага тэкста выбіраюцца лексемы, якія носьбіт літаратурнай мовы ўспрымае як адзінкі абмежаванага ўжывання;
- праводзіцца зверка адабраных лексем па ТСБМ. У аналіз уключаюцца лексемы, якія: а) адсутнічаюць у ТСБМ у тым выглядзе і значэнні, у якім яны зафіксаваны ў мастацкім тэксце, і маюць у нарматыўным слоўніку іншыя фанетычныя, граматычныя (марфалагічныя, словаўтваральныя) і семантычныя характарыстыкі; б) прысутнічаюць у ТСБМ у тым выглядзе і значэнні, у якім яны зафіксаваны ў мастацкім тэксце, і маюць у нарматыўным слоўніку памету *Абл. ці Разм.*; в) увогуле адсутнічаюць у ТСБМ у тым выглядзе і значэнні, у якім яны зафіксаваны ў мастацкім тэксце, і не маюць у нарматыўным слоўніку суадносных варыянтаў. Калі лексема прысутнічае ў ТСБМ у тым выглядзе і значэнні, у якім яна зафіксавана ў мастацкім тэксце, і без памет, яна выключаецца з аналізу;
- праводзіцца супастаўленне фанетычных, граматычных (марфалагічных, словаўтваральных) і семантычных характарыстык лексем у мастацкім тэксце і ў ТСБМ, на падставе чаго адабраныя лексемы класіфікуюцца і азначаюцца як дыялектызмы таго ці іншага тыпу.
- правяраецца наяўнасць у дыялектных слоўніках лексем, якія адсутнічаюць у ТСБМ у тым выглядзе і значэнні, у якім яны зафіксаваны ў мастацкім тэксце (г. зн. ўласналексічных дыялектызмаў). Такім чынам вызначаецца дыялектная лакалізацыя такога віду адабраных дыялектных адзінак.

4. **Запіс матэрыялу** ажыццяўляецца на картках. Карткі павінны ўтрымліваць наступныя элементы: а) зафіксаваная ў мастацкім тэксце лексема; б) яе значэнне ў тэксце; в) ілюстратыўны матэрыял з мастацкага твора; г) факт наяўнасці лексемы ў літаратурнай мове (паводле ТСБМ), пры наяўнасці – значэнне лексемы ў літаратурнай мове; д) тып дыялектызма, які вызначаецца на аснове супастаўлення характарыстык дыялектных і літаратурных лексем. Пры адсутнасці лексемы ў літаратурнай мове па дыялектных слоўніках высвятляецца яе наяўнасць у гаворках, і калі лексема адзначаецца ў дыялектных лексікаграфічных зборніках, падаюцца адпаведныя слоўнікавыя звесткі.

5. **Афармленне вокладкі і картак, змест справаздачы** гл. у: *Інфармацыйна-метадычная частка, узоры афармлення вокладкі і картак, змест справаздачы*, варыянт 4-НВ.

### 1.2.5. ПАДРЫХТОЎКА РЭФЕРАТАЎ

1. **Тэмы** рэфератаў адбіраюцца са спіса «*Тэмы рэфератаў*» (гл.: інфармацыйна-метадычная частка).

2. **Матэрыялы** рэфератаў рыхтуюцца з выкарыстаннем даных не толькі вучэбных, але і навуковых, навукова-папулярных, энцыклапедычных выданняў. Рэфераты, выкананыя па тэме «*Жыццёвы шлях і навуковая спадчына беларускага фалькларыста (дыялектолага, этнографа)...*» павінны ўтрымліваць біяграфічныя звесткі пра навукоўца, пералік яго асноўных навуковых прац, іх аналітычны разбор і кароткі канспект.

3. **Запіс матэрыялу**: сабраны рэфератыўны матэрыял афармляецца па агульных правілах афармлення курсавых (дыпломных) работ. Аб'ём рэферата – 20 – 25 друкаваных старонак.

4. **Афармленне вокладкі** гл. у: *Інфармацыйна-метадычная частка, узоры афармлення вокладкі і картак, змест справаздачы*, варыянт 5-НВ.

## **II. ИНФАРМАЦЫЙНА-МЕТАДЫЧНАЯ ЧАСТКА**

### **2.1. МЕТАДЫЧНЫЯ РЭКАМЕНДАЦЫІ**

1. Збор дыялектнага матэрыялу праводзіць па адной з прапанаваных тэм.
2. Запісы рабіць ад прадстаўнікоў розных сацыяльных і ўзроставых груп насельніцтва.
3. Падбіраць інфарматараў, мова якіх тыповая для гаворкі, выразная, без недахопаў вымаўлення (заікання, шапялявасці і інш).
4. Па магчымасці весці гутарку з некалькімі носьбітамі гаворкі для атрымання больш поўнага дакладнага матэрыялу (людзі дапаўняюць адказы адзін аднаго, удакладняюць, папраўляюць і г. д.).
5. Гутаркі пажадана весці на тэмы, звязаныя з працай ў полі, на агародзе, жывёлагадоўляй, на бытавыя тэмы (аб відах адзення, абутку, прадметах хатняга ўжытку, святах і г. д.).
6. Трэба ўлічваць, што самыя дакладныя і каштоўныя запісы ўзораў дыялектнай мовы – з выкарыстаннем тэхнічных сродкаў (магнітафонаў, дыктафонаў).
7. Пытанні праграмы трэба фармуляваць так, каб у іх не было слова, якое мяркуецца пачуць ад інфарматара.
8. Фармулёўка пытанняў павінна быць яснай і зразумелай кожнаму, хто знаёміцца з адметнасцямі гаворкі або будзе працаваць з моўнымі матэрыяламі.
9. Неабходна імкнуцца да ўсебаковага моўнага апісання прадмета (з’явы), яго знешняга выгляду і ўнутраных якасцей, прызначэння і г. д.
10. Неабходна выявіць і запісаць усе ўласцівыя слову значэнні – прамыя і пераносныя, свабодныя і фразеалагічныя, праілюстраваць кожнае адпаведнымі прыкладамі (звязныя тэксты, сказы, словазлучэнні, у кантэксце якіх ракрываецца значэнне дыялектных слоў).
11. Пасля запісу дыялектнага матэрыялу яго трэба перанесці з чарнавіка на карткі (афармляюцца паводле ўстаноўленых узораў) і/або ў дзённік.

## 2.2. УЗОРЫ АФАРМЛЕННЯ ВОКЛАДКІ І КАРТАК, ЗМЕСТ СПРАВАЗДАЧЫ ВАРЫЯНТ 1-П

Узор афармлення вокладкі:

**тытульны бок:**

### ДЫЯЛЕКТАЛАГІЧНАЯ ПРАКТЫКА

#### Этналінгвістыка

**Месца практыкі:** Беларусь

Магілёўская вобласць

Чавускі раён

в. Загоранка

**Выканаўца:** студэнтка II курса 1 групы аддзялення беларускай філалогіі  
філалагічнага факультэта БДУ *Іваноўская Яўгенія Пятроўна*

**Кіраўнік:** дацэнт *Трайкоўская Валянціна Піліпаўна*

МІНСК 2015

**унутраны бок:**

### ІНФАРМАТАРЫ:

1. *Еўдакімава Зоя Аляксееўна*, 1937 г. н., адукацыя 7 класаў, мясцовая жыхарка, праваслаўная – [ЕЗА]<sup>1</sup>.

2. *Раманоўская Ганна Нікадзімаўна*, 1928 г. н., малапісьменная, мясцовая жыхарка, праваслаўная – [РГН].

3. *Пятровіч Ганна Кліменцьеўна*, 1930 г. н., адукацыя 5 класаў, у 1952 г. пераехала ў в. Загоранка з в. Спонды Астравецкага раёна Гродзенскай вобласці, каталічка – [ПГК].

Узор афармлення картак:

**1<sup>2</sup>**

Магілёўская вобласць, Чавускі раён,

в. Загоранка

Кыравай меў круглы выгляд, пышны па хвормі, упрыгожаны кветкамі і галубамі.

[ЕЗА]

Кыравай быў крухлы, пухлы, украшалі яго цвітамі і жалудамі.

[ПГК]

**19**

**(працяг)**

Магілёўская вобласць, Чавускі раён,

в. Загоранка

Некалі маладыя многа шкоды дзелалі на Купалу: цігалі дзе-якія калёсы, бароны ці бочкі. Другі рас знімалі прясла і кідалі ў Купала ці ряку. А то і дзвері падапруць.

[РГН]

<sup>1</sup>Тут і далей літары ў квадратных дужках абазначаюць ініцыялы інфарматараў.

<sup>2</sup> Тут і далей лічба ў верхнім рагу карткі абазначае парадкавы нумар карткі.



**Справаздача** па практыцы:

- *картатэка* – запісаны на картках у спрошчанай транскрыпцыі этналінгвістычны матэрыял. Колькасць картак – каля 100;
- *дадатак*, у якім праводзіцца падрабязны аналіз гаворкі той мясцовасці, дзе ажыццяўляўся запіс матэрыялу. Для аналізу выкарыстоўваюцца дыялектныя тэксты, запісаныя падчас збору матэрыялу ў палявых умовах па апытальніку. Аналіз праводзіцца па стандартным плане (гл.: Е. С. Мяцельская, Э. Д. Блінава. Беларуская дыялекталогія : практыкум. С. 274 – 280).

## ВАРЫЯНТ 2-П

*Узор афармлення вокладкі:*

**тытульны бок:**

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p style="text-align: center;"><b>ДЫЯЛЕКТАЛАГІЧНАЯ ПРАКТЫКА</b><br/><b><u>Анамастыка</u></b></p> <p><b>Месца практыкі:</b> Беларусь<br/>Брэсцкая вобласць<br/>Брэсцкі раён<br/>в. Кабёлка</p> <p><b>Выканаўца:</b> студэнтка II курса I групы аддзялення беларускай філалогіі<br/>філалагічнага факультэта БДУ <i>Іваноўская Яўгенія Пятроўна</i></p> <p><b>Кіраўнік:</b> дацэнт <i>Трайкоўская Валянціна Піліпаўна</i></p> <p style="text-align: right;">МІНСК 2015</p> |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

**унутраны бок:**

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p style="text-align: center;"><b>ІНФАРМАТАРЫ:</b></p> <p>1. <i>Петрачук Зінаіда Паўлаўна</i>, 1933 г. н., адукацыя 5 класаў, мясцовая жыхарка, праваслаўная – [ПЗП].</p> <p>2. <i>Рамановіч Галіна Навумаўна</i>, 1920 г. н., малапісьменная, мясцовая жыхарка, праваслаўная – [РГН].</p> <p>3. <i>Маляронак Ганна Казіміраўна</i>, 1930 г. н., адукацыя 5 класаў, у 1947 г. пераехала ў в. Кабёлка з в. Генюшы Навагрудскага раёна Гродзенскай вобласці, каталічка – [МГК].</p> |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

*Узор афармлення картак:*

**карткі па тапаніміцы:**

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>5</p> <p>Брэсцкая вобласць, Брэсцкі раён,<br/>в. Кабёлка</p> <p>Айконім <i>Кабёлка</i>, ж. – назва вёскі;<br/>род. скл. – <i>Кабёлкі</i>;<br/>жыхары – <i>кубэлкоўцы</i> (жан. <i>кублёнка</i>, муж. <i>кублёнэц</i> або <i>кубэльскій</i>)<br/>Мясцовы варыянт: <i>Кабэлка</i>, ж.; <i>Кабылкі</i>, мн.</p> |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

**17**

Брэсцкая вобласць, Брэсцкі раён,  
в. Кабёлка  
Гідронім *Градаўка* – назва ракі.  
Мясцовы варыянт – *Градоўка*.

**29**

Брэсцкая вобласць, Брэсцкі раён,  
в. Кабёлка  
Мікратапонім *Барок* – назва ўзгорка, засаджанага сасновым маладняком.

### **карткі па антрапаніміцы:**

**9**

Брэсцкая вобласць, Брэсцкі раён,  
в. Кабёлка  
Асабовае імя *Іва́н*.  
Варыянты: *Ян, Янэк, Іва́сь, Іва́шка*.

**25**

Брэсцкая вобласць, Брэсцкі раён,  
в. Кабёлка  
Імя па бацьку *Мікі́тавіч*.  
Варыянт *Мікі́ціч*.  
Магчыма адасобленае ўжыванне без асабовага імя.

**37**

Брэсцкая вобласць, Брэсцкі раён,  
в. Кабёлка  
  
Прозвішча *Алехна*.  
Ва ўскосных склонах: *Алехну Іва́ну, Алехне Га́нне*.

**45**

Брэсцкая вобласць, Брэсцкі раён,  
в. Кабёлка  
  
Мянушка *Так*.  
Матываваная асаблівасцямі маўлення – рэгулярнае паўтарэнне пры размове слова *так*.

### *Узор афармлення дзённікавых запісаў:*

Афіцыйная назва абследаванай вёскі – *Кабёлка*. Мясцовая – *Кубэлка*, ж., або *Кабы́лкі*, мн. Вёска знаходзіцца ў Дамачаўскім пасялковым савеце і ўваходзіць у саўгас «Дамачаўскі».

Жыхары называюць сябе *кубэлко́вцы* (жан. *кублё́нка*, муж. *кублё́нэц* або *кубэ́льскі́й*). Назву вёскі тлумачаць так:

*Кольісь была парахвія штырох сэлув: Рудні й Лэплэвкі, Кубэлкі й Чэрска. Батюшка казав, што Кубэлка – кубло́ (гняздо) парахвіі. Рудня – рудня́ Кубэлкі. Лэплэвка злыпыла штыры в парахвію, а хужэ чэртэй нымá, як у Чэрску [РГН].*

**Справаздача** па практыцы:

- *картатэка* – запісаны на картках у спрошчанай транскрыпцыі анамастычны матэрыял. Колькасць картак – паводле фактычнага складу тапонімаў і антрапонімаў у абследаванай мясцовасці;
- *дзённікавы матэрыял*;
- *кароткае падагульненне*, у якім характарызуюцца асаблівасці тапаніміі або антрапаніміі абследаванай мясцовасці, адзначаецца рэгіянальная анамастычная спецыфіка на фоне агульнаацыянальнай ці афіцыйнай (напрыклад, адлюстраванне ва ўласных найменнях дыялектных моўных рыс; наяўнасць геаграфічных назваў, адрозных ад афіцыйных; наяўнасць у антрапаніміконе рэдкіх імёнаў ці іх формаў; выразная перавага ў іменніку імёнаў той ці іншай канфесійнай прыналежнасці і г. д.).

## ВАРЫЯНТ 3-П

*Узор афармлення вокладкі:*

**тытульны бок:**

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p><b>ДЫЯЛЕКТАЛАГІЧНАЯ ПРАКТЫКА</b><br/> <b><u>Рэгіянальная лексіка</u></b><br/> Тэма: «<i>Сельская гаспадарка</i>»<br/> <b>Месца практыкі:</b> Беларусь<br/> Гродзенская вобласць<br/> Мастоўскі раён, в. Галубы<br/> <b>Выканаўца:</b> студэнтка II курса 1 групы аддзялення беларускай філалогіі<br/> філалагічнага факультэта БДУ <i>Іваноўская Яўгенія Пятроўна</i><br/> <b>Кіраўнік:</b> дацэнт <i>Трайкоўская Валянціна Піліпаўна</i><br/> МІНСК 2015</p> |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

**унутраны бок:**

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p><b>ІНФАРМАТАРЫ:</b></p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1. <i>Вайцяхоўская Надзея Пятроўна</i>, 1928 г. н., малапісьменная, нарадзілася ў в. Піркі Брагінскага раёна Гомельскай вобл., у в. Галубы пераехала ў 1945 г., праваслаўная – [ВНП].</li> <li>2. <i>Еўтухова Зінаіда Аляксандраўна</i>, 1937 г. н., адукацыя 7 класаў, мясцовая, праваслаўная – [ЕЗА].</li> <li>3. <i>Аўдзейчык Аляксей Зянонавіч</i>, 1930 г. н., адукацыя 7 класаў, мясцовы, праваслаўны – [ААЗ].</li> </ol> <p><b>СКАРАЧЭННІ:</b><br/> <i>ТСБМ</i> – Тлумачальны слоўнік беларускай мовы : у 5 т. Мінск, 1977 – 1984.</p> |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

*Узор афармлення картак:*

**5**

Гродзенская вобл., Мастоўскі р-н,  
в. Галубы

АБЛЕХ *м.* а) які-н. пропуск, зроблены пры сяўбе; агрэх.

*Як ты араў, то куды ні глянь – аблехі.*

[ЕЗА]

б) незасеяная палоска поля; абсеў.

*Аблех на полі, калі недасеяны на ашыпкі.*

[ААЗ]

У ТСБМ лексема і суадносна з ёй лексемы адсутнічаюць.

*Уласналексічны дыялектызм.*

**11**

Гродзенская вобл., Мастоўскі р-н  
в. Галубы

ДЗІРВА́Н *м.* Густа зарослы травой верхні пласт глебы.

*Дзірва́н з по́жні выраза́юць і атко́с даро́гі выклада́юць.*

[ВНП]

*Адзі́н гот не пасе́яў, другі́ – дзірва́н. Дзірва́н вы́драў, тут даўно́ ара́лася, і пасе́яў на вы́дзірках гры́ку.*

[ААЗ]

У ТСБМ: Дзірван – верхні слой глебы, густа пераплецены карэннем травы (т. 2, с. 175).

*Лексема аналагічная літаратурнай.*

**25**

Гродзенская вобл., Мастоўскі р-н,  
в. Галубы

ОВЁС, ОВЭС *м.* Яравая збажына, зерне якой выкарыстоўваюць у ежу ў выглядзе круп, а таксама на корм коням.

*После оўса́ оўсяні́ско.*

[ЕЗА]

*Овэс в торбу бэрэш, як ідэш ораты.*

[ААЗ]

У ТСБМ: Авёс, *м.* – ‘тс’ (т. 1, с. 98).

*Фанетычны дыялектызм.*

**37**

Гродзенская вобл., Мастоўскі р-н  
в. Галубы

САБАКА́ *ж.* Свойская жывёліна для аховы дома, удзелу ў паляванні.

*Саба́каў я ня люблю. Залату́ю саба́ку ня ўзяла п.*

[ЕЗА]

У ТСБМ: Сабака, *м.* – ‘тс’. *Службовы сабака. Пакаёвы сабака. Паляўнічы сабака* (т. 5, с. 7).

*Граматычны дыялектызм.*

45

Гродзенская вобл., Мастоўскі р-н,  
в. Галубы

САХОЎ м. Палка з раздвоенымі канцамі.

*Сахор – два рашкё дзеравяныя, на іх жалёза набіта. Сахор – падаваць сёно ці іржышчо. Нюра за сахор і падае на вос.*

[ВНП]

У ТСБМ: Сахор – жалезныя вілы для накідвання гною (т. 5, с. 74).

*Семантычны дыялектызм.*

### **Справаздача** па практыцы:

- *картатэка* – запісаны на картках у спрошчанай транскрыпцыі лексічны матэрыял. Колькасць картак – каля 100;
- *дадатак I*, у якім праводзіцца аналіз лексікі даследаванай тэматычнай групы: аналізуецца тэматычная разнастайнасць даследаванай групы лексікі (указваецца склад тэматычных падгруп у межах групы, колькасць лексем у кожнай падгрупе), ажыццяўляецца супастаўленне даследаванай дыялектнай тэматычнай групы з адпаведнай групай у літаратурнай мове (указваецца колькасць розных відаў дыялектызмаў у складзе дыялектнай тэматычнай групы, прыводзяцца тлумачэнні перавагі таго ці іншага віда дыялектызмаў, напрыклад, этнаграфічныя асаблівасці тэрыторыі, моўныя асаблівасці гаворкі і пад.);
- *дадатак II*, у якім праводзіцца аналіз гаворкі той мясцовасці, дзе ажыццяўляўся запіс матэрыялу. Для аналізу выкарыстоўваюцца тэксты адказаў, запісаныя падчас збору матэрыялу ў палявых умовах па апытальніку. Аналіз праводзіцца па стандартным плане (гл.: Е. С. Мяцельская, Э. Д. Блінава. Беларуская дыялекталогія : практыкум. С. 274 – 280).

## ВАРЫЯНТ 4-П

*Узор афармлення вокладкі:*

**тытульны бок:**

### **ДЫАЛЕКТАЛАГІЧНАЯ ПРАКТЫКА**

#### **Комплекснае даследаванне дыялектных асаблівасцей**

**Месца практыкі:** Беларусь

Віцебская вобласць

Гарадоцкі раён

в. Звягі

**Выканаўца:** студэнтка II курса 1 групы аддзялення беларускай філалогіі  
філалагічнага факультэта БДУ *Іваноўская Яўгенія Пятроўна*

**Кіраўнік:** дацэнт *Трайкоўская Валянціна Піліпаўна*

МІНСК 2015

**унутраны бок:**

**ІНФАРМАТАРЫ:**

1. *Качанава Валянціна Антонаўна*, 1932 г. н., адукацыя 5 класаў, мясцовая жыхарка, праваслаўная – [КВА].
2. *Гарбацэвіч Марыя Яўхімаўна*, 1928 г. н., малапісьменная, мясцовая жыхарка, праваслаўная – [ГМЯ].
3. *Петрушэўская Альбіна Казіміраўна*, 1930 г. н., адукацыя 7 класаў, у 1980 г. пераехала ў в. Звягі з в. Заполчы Свіслацкага раёна Гродзенскай вобласці, каталічка – [ПАК].

**Узор афармлення дзённікавых запісаў:**

Назва абследаванай вёскі – *Звягі*. Вёска знаходзіцца ў 30 км на паўночны ўсход ад Гарадка. На адміністрацыйнай карце яна не абазначана, бо спачатку ўваходзіла ў склад вялікай вёскі *Рамні (Ремні)*. З цягам часу жыхары адной часткі Рамнёў пачалі жыць асобна, а іх паселішча атрымала назву *Звягі*. Жыхары называюць сябе *звягінцы* (жан. *звягінка*, муж. *звягінец*).

**Узоры дыялектнага маўлення:**

*Я ўмею лён сеяць. Чэрыз плячо – вядро, насыпліш сюды з мішка і пашоў сеіць. Мы ляшылі. Ляшыць ёта што. Вот ідуць трі, чатыры, пяць старікоў рядком, у плячо. Нада ў дзве жмені: раз во сюды кініш, раз во сюды. І слёдуюшчій так. А калі паслёдняга, што б знаць дакуда пасеяна, прымерна іду я – дзяўчонка там ці мальчышка какей. Ідзець рядам, ідзець і нагу вот так цяніць, штоб смуга была, штоб было відаць.* [КВА]

**Справаздача па практыцы:**

- *дзённяк*, у якім матэрыялы практыкі падаюцца ва ўказаным вышэй парадку;
- *дадатак*, у якім робіцца вывад аб аднесенасці зафіксаванай у населеным пункце гаворкі да канкрэтнага дыялекту (дыялектнай групы). Вывады робяцца на падставе дадзеных падручнікаў па дыялекталогіі, навуковых выданняў, «*Дыялекталагічнага атласа беларускай мовы*» і «*Лексічнага атласа беларускіх народных гаворак*».

**ВАРЫЯНТ 5-П**

**Узор афармлення вокладкі:**

**тытульны бок:**

**ДЫЯЛЕКТАЛАГІЧНАЯ ПРАКТЫКА**

**Даследаванне сучаснага дыялектнага маўлення**

**Месца практыкі:** Беларусь

Брэсцкая вобласць

Брэсцкі раён

в. Кабёлка

**Выканаўца:** студэнтка II курса 1 групы аддзялення беларускай філалогіі  
філалагічнага факультэта БДУ *Іваноўская Яўгенія Пятроўна*

**Кіраўнік:** дацэнт *Трайкоўская Валянціна Піліпаўна*

МІНСК 2015

**унутраны бок:**

**ІНФАРМАТАРЫ:**

1. *Петрачук Зінаіда Паўлаўна*, 1933 г. н., адукацыя 5 класаў, мясцовая жыхарка, праваслаўная – [ПЗП].
2. *Рамановіч Галіна Навумаўна*, 1930 г. н., малапісьменная, мясцовая жыхарка, праваслаўная – [РГН].
3. *Маляронак Ганна Казіміраўна*, 1930 г. н., адукацыя 5 класаў, у 1947 г. пераехала ў в. Кабёлка з в. Генюшы Навагрудскага раёна Гродзенскай вобласці, каталічка – [МГК].

**Справаздача** па практыцы:

- *фактычная частка*, а менавіта ўзоры дыялектнага маўлення, запісаныя: а) на электронныя носыбіты; б) у дзённіку спрошчанай транскрыпцыяй;
- *аналітычная частка*, а менавіта: а) аналіз асаблівасцей гаворкі інфарматараў па стандартным планес; б) дадзеныя супастаўляльнага аналізу асаблівасцей маўлення інфарматара (інфарматараў) з агульнымі асаблівасцямі гаворкі; в) дадзеныя супастаўляльнага аналізу асаблівасцей індывідуальнага маўлення розных інфарматараў.

**ВАРЫЯНТ 1-НВ**

*Узор афармлення вокладкі:*

**тытульны бок:**

**ДЫЯЛЕКТАЛАГІЧНАЯ ПРАКТЫКА**

**Тэматычныя групы лексікі**

Тэма: «*З’явы прыроды*»

**Крыніцы:** Слоўнік паўночна-заходняй Беларусі і яе пагранічча :

у 5 т. Мінск, 1979 – 1986

Тураўскі слоўнік : у 5 т. Мінск, 1982 – 1987

**Выканаўца:** студэнтка II курса 1 групы аддзялення беларускай філалогіі  
філалагічнага факультэта БДУ *Іваноўская Яўгенія Пятроўна*

**Кіраўнік:** дацэнт *Трайкоўская Валянціна Піліпаўна*

МІНСК 2015

**унутраны бок:**

**СКАРАЧЭННІ:**

*СПЗБ* – Слоўнік паўночна-заходняй Беларусі і яе пагранічча : у

5 т. Мінск, 1979 – 1986.

*ТС* – Тураўскі слоўнік : у 5 т. Мінск, 1982 – 1987.

*ТСБМ* – Тлумачальны слоўнік беларускай мовы : у 5 т. Мінск, 1977 – 1984.

#### 4.2. Узор афармлення картак:

17

**АНТАПАЛ** м. Адліга.

*Антапал – калі мо́кра, прапада́е снeх.* [СПЗБ, т. 1, с. 82]

ТС – лексема адсутнічае.

Суадносная лексема: ОТЛІ́ГА, ОТЛЁ́ГА, ж. Адлега.

*Кот лежы́ць на подло́зі, то будзе отлі́га, і як дзе кома́р най́дзеца ў ха́ці да ле́тае, такса́мо отлі́га.* [ТС, т. 3, с. 281 – 282]

*Супрацьстаўленае лексічнае адрозненне.*

ТСБМ – лексема і суадносныя з ёй лексемы адсутнічаюць.

*Уласналексічны дыялектызм.*

29

**ВЕТРУГА́, ВЯТРУГА́** м. і ж. Моцны вецер, віхор.

*От узбуры́ўся ветруга́, аш праз ву́глы сві́шчыць. Сяго́ня вятруга́ ве́лькая.* [СПЗБ, т. 1, с. 303]

**ВЕТРЫ́ШЧЭ** н. Вялікі вецер. *Ветры́шчэ, то не віда́ць, як ры́ба торка́е.* [ТС, т. 1, с. 121]

*Супрацьстаўленае граматычнае адрозненне.*

**ВЯТРУ́ГА** м. Разм. Моцны, халодны вецер. [ТСБМ, т. 1, с. 604]

*Фанетычны дыялектызм.*

#### **Справаздача** па практыцы:

- *картатэка*. Колькасць картак – паводле фактычнага складу тэматычнай групы (у цэлым прыкладна 100 картак);
- *навуковае абагульненне* фактычнага матэрыялу, якое павінна ўключаць наступную інфармацыю: а) агульная колькасць дыялектных адзінак вызначанай тэматыкі ў базавым слоўніку; б) суадносная колькасць і суадносныя характарыстыкі дыялектных адзінак вызначанай тэматыкі ў іншых дыялектных слоўніках; в) аналіз тыпаў дыялектных адрозненняў (супрацьстаўленых / несупрацьстаўленых), якія вызначаюцца на аснове супастаўлення рознадыялектных характарыстык лексемы; г) наяўнасць і характарыстыкі зафіксаваных адзінак у ТСБМ; д) аналіз розных тыпаў дыялектызмаў, якія вызначаюцца на аснове супастаўлення характарыстык дыялектных і літаратурных лексем.

## ВАРЫЯНТ 2-НВ

#### *Узор афармлення вокладкі:*

#### **тытульны бок:**

#### **ДЫЯЛЕКТАЛАГІЧНАЯ ПРАКТЫКА**

#### **Дынаміка развіцця беларускага рэгіянальнага маўлення**

Тэма: «*З’явы прыроды*»

**Крыніцы:** І. Насовіч. Слоўнік беларускай мовы, СПб., 1870

Ю. Ф. Юрчанка. Дыялектны слоўнік. 3 гаворак Мсціслаўшчыны. Мінск, 1966

**Выканаўца:** студэнтка II курса 1 групы аддзялення беларускай філалогіі філалагічнага факультэта БДУ *Іваноўская Яўгенія Пятроўна*

**Кіраўнік:** дацэнт *Трайкоўская Валянціна Піліпаўна*

МІНСК 2015



**унутраны бок:**

**СКАРАЧЭННІ:**

*ДС* – Ю. Ф. Юрчанка. Дыялектны слоўнік. 3 гаворак Мсціслаўшчыны. Мінск, 1966.

*СБМ* – І. Насовіч. Слоўнік беларускай мовы. СПб., 1870.

*ТСБМ* – Тлумачальны слоўнік беларускай мовы : у 5 т. Мінск, 1977 – 1984.

**ВАРЫЯНТ 3-НВ**

*Узор афармлення вокладкі:*

**тытульны бок:**

**ДЫЯЛЕКТАЛАГІЧНАЯ ПРАКТЫКА**

**Экспрэсіўная лексіка ў беларускіх дыялектах**

**Крыніца матэрыялу:** *Бялькевіч, І. К.* Краёвы слоўнік Усходняй Магілёўшчыны. Мінск, 1970.

**Выканаўца:** студэнтка II курса 1 групы аддзялення беларускай філалогіі філалагічнага факультэта БДУ *Іваноўская Яўгенія Пятроўна*

**Кіраўнік:** дацэнт *Трайкоўская Валянціна Піліпаўна*

МІНСК 2015

**унутраны бок:**

**СКАРАЧЭННІ:**

*КСУМ* - *Бялькевіч, І. К.* Краёвы слоўнік Усходняй Магілёўшчыны. Мінск, 1970.

*ТСБМ* – Тлумачальны слоўнік беларускай мовы : у 5 т. Мінск, 1977 – 1984.

*Узор афармлення картак:*

**5**

АБІБОКА, -і м. і ж. Абібок, гультай.

*Абібока* етый нічога ні работаіць, а толькі ны суседам бегаіць [КСУМ, с. 22].

АБІБОК, -а м. Разм. пагард. Лежабок, гультай, лодар [ТСБМ, т. 1, с. 49].

Граматычны дыялектызм

**17**

КУЁЎЧЫЦЦА, дзеясл. Клапаціцца ў гаспадарцы.

*Цэлінькі дзень, бедныя, куёўчыца з гырыкамі: ны такую сям'ю нада ныварыць* [КСУМ, с. 236].

У ТСБМ лексема не адзначана.

Уласналексічны дыялектызм.

**55**

ТРЫШКА, -і ж. Баязлівы, нясмелы чалавек

*..Эх, брат, трышка ты! Пубыяўсь туды йціць* [КСУМ, с. 446].

У ТСБМ лексема не адзначана.

Уласналексічны дыялектызм.

77

УПІРА, -ы м. і ж. Неслух.

Упіра *дзіцёнык: ні за што ня слухая маткі* [КСУМ, с. 461].

УПІРЛІВЫЙ, *прым.* Упірлівы, упірны.

УПІРНЫЙ *прым.* Упірлівы, непаслухмяны.

УПІРЫ, -аў *мн. л.* Упартасць, упірлівасць.

УПІРЛІВЫСЬЦЬ, -і *ж.* Упартасць, упірлівасць.

У ТСБМ загалоўная лексема не адзначана.

*Уласналексічны дыялектызм.*

Але: УПІРЫСТАСЦЬ, -і *ж.* Разм. Уласціvasць упірыстага.

УПІРЫСТЫ, -ая, -ае *Разм.* Які настойліва супраціўляецца чаму-н, не хоча згадзіцца з чым-н., уступіць каму-н. [ТСБМ, т. 5, кніга 2, с. 35].

**Справаздача** па практыцы:

- *картатэка.* Колькасць картак – паводле фактычнага складу адпаведных адзінак у абраным слоўніку (у цэлым не менш за 100);
- *навуковае абагульненне* фактычнага матэрыялу, якое павінна ўключаць наступную інфармацыю: а) агульная колькасць прааналізаваных экспрэсіўных дыялектных адзінак з абранага слоўніка, у тым ліку колькасць адзінак розных часцін мовы; б) наяўнасць і характарыстыкі зафіксаваных адзінак у ТСБМ; в) аналіз розных тыпаў дыялектызмаў, якія вызначаюцца на аснове супастаўлення характарыстык дыялектных і літаратурных лексем.

## ВАРЫЯНТ 4-НВ

*Узор афармлення вокладкі:*

**тытульны бок:**

### ДЫЯЛЕКТАЛАГІЧНАЯ ПРАКТЫКА

#### Праца з мастацкімі тэкстамі

**Крыніца:** Гарэцкі М. *Анаваданні 1913 – 1930* : у 2 т. Мінск, 1984

**Выканаўца:** студэнтка II курса 1 групы аддзялення беларускай філалогіі  
філалагічнага факультэта БДУ *Іваноўская Яўгенія Пятроўна*

**Кіраўнік:** дацэнт *Трайкоўская Валянціна Піліпаўна*

МІНСК 2015

**унутраны бок:**

#### СКАРАЧЭННІ:

*ТСБМ* – Тлумачальны слоўнік беларускай мовы : у 5 т. Мінск, 1977 – 1984.

*СПЗБ* – Слоўнік паўночна-заходняй Беларусі і яе пагранічча : у 5 т. Мінск, 1979 – 1986.

*ТС* – Тураўскі слоўнік : у 5 т. Мінск, 1982 – 1987.

*Узор афармлення картак:*

**17**

АБСКРАБАЦЬ *зак.* Абадраць, пашкодзіць што-н.

*..пакуль Клім узабраўся на .. ўзгорачак, два разы паваліўся і абскрабаў аж да крыві руку аб мёрзлы снег.* [т. 1, с. 48]

АБСКРАБАЦЬ *зак.* Ачысціць што-н., скрабучы яго паверхню. [ТСБМ, т. 1, с. 77]

*Семантычны дыялектызм.*

**55**

МЕСІК *м.* Месяц.

*А пасярод выходзіў бледны, як глуханямы, месік і абліваў нечым алавяным, няясным і пустое поле, і бярозы з павіслым галлём, і воддаль курчавую, з правіднасцямі ў суччы сасну.* [т. 1, с. 88]

МЕСЯЦ, -а, м. 1. Планета, самая блізкая да Зямлі. [ТСБМ, т. 3, с. 141]

*Словаўтваральны дыялектызм.*

**59**

МЯТЛУШКА *ж.* Матыль.

*..ксіць і поле, і бярозу, і сіне-залатога жука, і мятлушку нейкую, і жаўну, што крычыць там вунь у гайку.* [т. 2, с. 97]

У ТСБМ лексема не адзначана.

*Уласналексічны дыялектызм.*

У СПЗБ: МЯТЛІК *м.* Матылёк. [т. 3, с. 109]

**Справаздача** па практыцы:

- *картатэка.* Колькасць картак – паводле фактычнага складу дыялектных адзінак у прааналізаваным мастацкім тэксце (але пажадана каля 100).

*навуковае абагульненне* фактычнага матэрыялу, якое павінна ўключаць наступную інфармацыю: а) агульная колькасць адзінак абмежаванага ўжывання ў прааналізаваным мастацкім тэксце; б) колькасць розных відаў адзінак абмежаванага ўжывання ў прааналізаваным мастацкім тэксце, г. зн. адзінак, якія маюць суадносныя варыянты ў ТСБМ; якія прысутнічаюць у ТСБМ з паметамі; якія адсутнічаюць у ТСБМ. Адпаведна ўказваецца колькасць розных тыпаў дыялектызмаў у прааналізаваным мастацкім тэксце; в) наяўнасць у дыялектных слоўніках і характарысткі лексем, якія адсутнічаюць у ТСБМ; г) стылістычная роля адабраных дыялектных адзінак у мастацкім тэксце: наяўнасць дыялектызмаў у мове аўтара і мове персанажаў, тлумачэнні дыялектызмаў (кантэкстуальныя, пазатэкставыя), характарызуючая функцыя дыялектызмаў і пад.

## ВАРЫЯНТ 5-НВ

*Узор афармлення вокладкі:*

### ДЫЯЛЕКТАЛАГІЧНАЯ ПРАКТЫКА

#### Рэферат на тэму

*«Жыццёвы шлях і навуковая спадчына Ф. М. Янкоўскага»*

**Выканаўца:** студэнтка II курса 1 групы аддзялення беларускай філалогіі  
філалагічнага факультэта БДУ *Іваноўская Яўгенія Пятроўна*

**Кіраўнік:** дацэнт *Трайкоўская Валянціна Піліпаўна*

МІНСК 2015

## **2.3. ПАДВЯДЗЕННЕ ВЫНІКАЎ ПРАКТЫКІ**

### **Бягучы кантроль:**

У працэсе праходжання практыкі кіраўнік праводзіць кансультацыі, здымаючы пытанні, якія ўзнікаюць ў студэнтаў адносна збору і афармлення матэрыялаў практыкі.

### **Парадак абароны і здачы заліка:**

Падвядзенне вынікаў практыкі ажыццяўляецца кіраўніком практыкі пасля яе праходжання.

Па выніках практыкі праводзіцца дыферэнцаваны залік (з адзнакай). Адзнака выстаўляецца ў справаздачных і вучэбных дакументах.

Пасля здачы індыўдуальных справаздач праводзіцца заключнае абмеркаванне вынікаў дыялекталагічнай практыкі (у выглядзе канферэнцыі або круглага стала).

### **Сістэма адзнак практыкі:**

Вынікі практыкі ацэньваюцца кіраўніком групы паводле ступені іх адпаведнасці сфармуляванай індыўдуальнай праграме. Пры выстаўленні адзнакі ўлічваюцца наступныя змястоўныя і фармальныя паказчыкі: аб'ём сабранага фактычнага матэрыялу, правільнасць транскрыпцыйнага запісу, адпаведнасць патрабаванням да пашпартызацыі матэрыялаў, глыбіня абагульняючага аналізу фактычных матэрыялаў практыкі.

### **Парадак паўторнага праходжання практыкі:**

Студэнты, якія не выканалі патрабавання праграмы практыкі па ўважлівых прычынах або атрымалі па выніках практыкі незадавальняючую адзнаку, могуць быць паўторна (не больш за адзін раз) накіраваныя для праходжання практыкі ў вольны ад вучобы час. Тэрміны здачы практыкі ў такім выпадку ўзгадняюцца з дэканатам факультэта.

## 2.4. ЛІТАРАТУРА

Беларуская і руская дыялекталогія : дапаможнік для студэнтаў філфакаў ВНУ / В. А. Гуліцкая, М. Ф. Гуліцкі, Л. І. Злобін, З. А. Рудакоўская. – Мінск, 1992. – 248 с.

*Блінава, Э. Д.* Беларуская дыялекталогія; 2-е выд. / Э. Д. Блінава, Е. С. Мяцельская. – Мінск, 1980. – 304 с.

Дыялекталагічны атлас беларускай мовы. – Мінск, 1963. – 971 с.

Дыялектная мова Гродзеншчыны : хрэстаматыя / аўт.-склад. : М. А. Даніловіч, Н. К. Памецька. Гродна, 2007. – 260 с.

*Крывіцкі, А. А.* Сучасная беларуская літаратурная мова і народныя гаворкі / А. А. Крывіцкі. – Мінск, 1961. – 40 с.

*Крывіцкі, А. А.* Дыялекталогія беларускай мовы / А. А. Крывіцкі. – Мінск, 2003. – 294 с.

Лексічны атлас беларускіх народных гаворак. – Мінск, Т. 1, 1993, – 160 с.; Т. 2, 1994, – 145 с.; Т. 3, 1996, – 115 с.; Т. 4, 1997, – 150 с.; Т. 5, 1998, – 125 с.

Лексічныя ландшафты Беларусі. Жывёльны свет. – Мінск, 1995. – 255 с.

Лінгвістычная геаграфія і груповка беларускіх гаворак. – Мінск, 1968. – 318 с.

*Мяцельская, Е. С.* Беларуская дыялекталогія : практыкум / Е. С. Мяцельская, Э. Д. Блінава. – Мінск, 1991. – 287 с.

*Мяцельская, Е. С.* Беларуская дыялекталогія : хрэстаматыя / Е. С. Мяцельская, Я. М. Камароўскі. – Мінск, 1979. – 320 с.

Нарысы па беларускай дыялекталогіі / рэдкалегія : М. В. Бірыла, І. М. Гайдукевіч, Ю. Ф. Мацкевіч. – Мінск, 1964. – 415 с.

*Плотнікаў, Б. А.* Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум / Б. А. Плотнікаў, Л. А. Антанюк. – Мінск, 2003. – 671 с.

Тлумачальны слоўнік беларускай мовы : у 5 т. – Мінск, 1977 – 1984.

Хрэстаматыя па беларускай дыялекталогіі. Цэнтральная зона / уклад. В. Д. Астрэйка [і інш.]; навук. рэд. Л. П. Кунцэвіч, В. М. Курцова. – Мінск, 2009. – 526 с.

Этнаграфія Беларусі : энцыкл. – Мінск, 1989. – 575 с.

## 2.5. АПЫТАЛЬНІК ПА ТАПАНІМІЦЫ

### УВОДНЫЯ ЗАЎВАГІ

1. Кожная мясцовая назва павінна быць запісана ў дзвюх формах:
  - а) афіцыйным напісанні;
  - б) згодна з мясцовым вымаўленнем (з абавязковым указаннем месца націску), напрыклад, *Альшэ́ва – Гольшэ́ва, Вялі́кія Ляско́вічы – Вя́лыкі Лэско́вычы, Хры́сы – Хрысы́, Пери́амайская – Блудзе́нь.*
2. Акрамя запісу мясцовых назваў неабходна даць аб іх наступныя звесткі:
  - а) кароткае апісанне, геаграфічную характарыстыку аб'екта, да якога адносіцца дадзеная назва (яго месцапалажэнне, прыблізныя памеры, схематычны план або, калі ёсць, карта);
  - б) старажытныя назвы, калі яны захаваліся ў памяці жыхароў;
  - в) легенды і паданні, звязаныя з паходжаннем мясцовых назваў.
3. Пры кожнай мясцовай назве неабходна запісаць форму роднага склону, а таксама прыметнік, утвораны ад гэтай назвы, напрыклад: *Пё́скі, Пё́скаў, пё́скаўскі.*
4. Пажадана пры назвах населеных пунктаў паведамляць таксама найменні жыхароў па назве населенага пункта ў трох формах: найменні мужчынскага і жаночага роду і зборнае найменне (у множным ліку), напрыклад, *Палане́ц: паланча́нін, -нка, паланча́не.*
5. Пажадана запісаць прозвішчы жыхароў, якія паходзяць ад геаграфічных назваў або этнонімаў.

### 1. АСНОЎНЫЯ ГЕАГРАФІЧНЫЯ НАЗВЫ (ГЕАГРАФІЧНАЯ ТАПАНІМІКА)

1. Запішыце, як называецца бліжэйшая вялікая рака.
2. Запішыце, як называецца бліжэйшы вялікі лес.
3. Запішыце, як называецца бліжэйшае вялікае возера, балота, луг, сенажаць, паша, гара.
4. Запішыце, як называецца старое рэчышча ракі (запісаць і агульнае, і ўласнае імя).

### 2. НАЗВЫ НАСЕЛЕННЫХ ПУНКТАЎ (САЦЫЯЛЬНАЯ ТАПАНІМІКА)

1. Запішыце, як называецца ваша вёска, пасёлак, хутар, фальварак, горад.
2. Запішыце, як называецца ваш раённы і абласны цэнтр.
3. Запішыце, як называецца ваш калгас, саўгас.
4. Запішыце, якія назвы населеных пунктаў змяніліся і якія з'явіліся новыя назвы.

5. Запішыце, як называюцца бліжэйшыя суседнія вёскі, хутары, калгасы.

6. Запішыце, як называюцца насыпы, часткі мастоў у населеным пункце.

7. Укажыце назвы вуліц, плошчаў, прадмесцяў, асобных частак населенага пункта (сучасныя і старыя).

### **3. ДРОБНЫЯ МЯСЦОВЫЯ НАЗВЫ (МІКРАТАПАНІМІКА)**

1. Укажыце назвы дробных рэчак, ручаёў, крыніц.
2. Укажыце назвы дробных азёр, балацін, сажалак.
3. Укажыце назвы віроў, рачных і азёрных заток, брадоў, водных перапраў.
4. Укажыце назвы ўзгоркаў, курганоў, узвышшаў.
5. Укажыце назвы старажытных зямельных, лясных, водных угоддзяў.
6. Укажыце назвы старажытных пабудоў (млыноў, калодзежаў).
7. Укажыце, ці захаваліся ўспаміны пра месцы, ваколіцы населенага пункта, звязаныя з рэлігійнымі культамі, паданнямі (камяні, гаі, крыніцы)?

### **4. ГІСТАРЫЧНЫЯ НАЗВЫ НАСЕЛЕННЫХ ПУНКТАЎ І ІХ ЧАСТАК (ГІСТАРЫЧНАЯ ТАПАНІМІКА)**

1. Укажыце, ці захаваліся назвы старажытных вялікіх дарог, варот, старажытных застаў?
2. Укажыце, ці ёсць паблізу населенага пункта замкавыя руіны, старажытныя валы, курганы, месцы, звязаныя з успамінамі пра прыгоннае права, з падзеямі рэвалюцыі, Грамадзянскай або Вялікай Айчыннай вайны, і як яны называюцца?
3. Укажыце, ці захаваліся паданні, звязаныя з паходжаннем назваў населеных пунктаў, іх частак, дробных геаграфічных аб'ектаў?



## 2.6. АПЫТАЛЬНІК ПА АНТРАПАНІМІЦЫ

### ІМЁНЫ

1. Запішыце поўныя імёны жыхароў вашай мясцовасці, выдзяляючы сярод іх наступныя групы:

а) імёны каталіцкага (*Тодар, Базыль, Дамінік, Казімір, Эльжбэта, Стафа́нія* і інш.) і праваслаўнага (*Фёдар, Васіль, Яўхім, Лізавета, Фёкла* і інш.) календара;

б) жаночыя імёны (з указаннем найбольш частотных);

в) мужчынскія імёны (з указаннем найбольш частотных);

2. Прасачыце, якія адзначаюцца фанетычныя (*Яўхім – Аўхім, Феадора – Хадора* і інш.) і структурныя (*Міхаіл – Міха́йла, Яўста́фій – Аста́п* і інш.) змены поўных формаў імёнаў.

3. Укажыце, ці ёсць узроставыя адрозненні ў іменаванні жыхароў вашай мясцовасці. Запішыце найбольш частотныя імёны людзей сталага веку і моладзі.

4. Запішыце скарачаныя і памяншальна-ласкальныя формы імёнаў жыхароў вашай мясцовасці, звяртаючы ўвагу на наступныя аспекты:

а) ці сустракаюцца імёны, ад якіх утвараюцца розныя варыянты скарачаных і памяншальных формаў, запішыце такія іменалагічныя рады (*Ганя, А́ня, А́нька, А́нечка, Гану́лька, Гану́ля, Гану́ся* і інш.; *Ва́ся, Ва́сечка, Васю́та, Васілё́к, Васілё́чак* і інш.);

б) якія скарачаныя памяншальныя формы жаночых імёнаў найбольш ужывальныя, з дапамогай якіх суфіксаў яны ўтвараюцца;

в) якія скарачаныя памяншальныя формы мужчынскіх імёнаў найбольш ужывальныя, з дапамогай якіх суфіксаў яны ўтвараюцца.

### ПРОЗВІШЧЫ

1. Запішыце розныя структурныя тыпы прозвішчаў, характэрныя для жыхароў вашай мясцовасці:

а) з разнастайнымі прозвішчнымі фармантамі (*Іваноў, Пятро́віч, Абраме́ня, Барысю́к, Ваўкаве́ц, Раманоўскі* і інш.);

б) у выглядзе чыстай асновы, г.зн. не аформленыя прозвішчнымі фармантамі (*За́яц, Верабе́й, Шу́ба, Вус, Зуб, Аніке́й, Гардзе́й, Ляво́н* і інш.);

в) прозвішчы, утвораныя шляхам складання некалькіх асноў (*Белаву́с, Крыванос, Скарахо́д, Жарнасе́к, Сяміжо́н*).

Укажыце, які з гэтых прозвішчных тыпаў найбольш распаўсюджаны ў вашай мясцовасці.

2. Запішыце розныя семантычныя тыпы прозвішчаў, характэрныя для жыхароў вашай мясцовасці:

а) прозвішчы, утвораныя ад хрысціянскіх асабовых імёнаў (*Ва́цлаў, Адамо́віч, Дамашэ́віч, Мілашэ́віч, Га́ўрык, Фядо́сік, Анішчу́к, Андраю́к, Амбражу́к*);

б) прозвішчы ад імёнаў-мянушак (*Зуб, Калі́на, Бы́каў, Чайко́віч, Шубі́н, Баравікоў* і інш.).

Укажыце, які з гэтых прозвішчых тыпаў найбольш распаўсюджаны ў вашай мясцовасці.

3. Даведайцеся, як скланяюцца у вашай мясцовасці прозвішчы тыпу *Кні́га, Дзяжа́, Муха, Абраме́ня, Броўка, Але́хна, Машэ́ра*.

### ІМЁНЫ ПА БАЦЬКУ

1. Даведайцеся, наколькі часта ўжываюцца ў вашай мясцовасці імёны па бацьку:

а) пры афіцыйным іменаванні;

б) у бытавых зносінах.

2. Адзначце, ці ўжываюцца пры іменаванні жыхароў вашай мясцовасці імёны па бацьку асобна, без імёнаў і прозвішчаў (*Мікала́еўна, Васі́льевіч*)?

3. Укажыце, ці ўжываюцца сярод жыхароў вашай мясцовасці варыянтныя формы імёнаў па бацьку (*Мікі́тавіч, Мікі́ціч; Віта́льевіч, Віта́ліевіч; Фо́кавіч, Фо́кіч (Факі́ч); Кузьмі́нічна, Кузьмо́ўна; Ільі́нічна, Іллё́ўна*)?

### МЯНУШКІ, ПРАЗВАННІ

1. Укажыце, ці сустракаюцца ў вашай мясцовасці родавыя мянушкі?

2. Адзначце, якія прыметы кладуцца ў аснову мянушак (знешні выгляд чалавека, фізічныя здольнасці, асаблівасці характару, паводзінаў, маўлення)? Ці сустракаюцца мянушкі, утвораныя ў выніку метафарычных пераносаў, калі чалавечыя рысы, якасці перадаюцца праз асацыяцыі з асобнымі рысамі ці асаблівасцямі паводзін дзікіх і хатніх жывёлін, птушак, рыб, насякомых, частак іх цела? Запішыце мянушкі, якія ўзніклі на аснове афіцыйных прозвішчаў шляхам іх структурнага пераафармлення.

3. Укажыце, у якой групе насельніцтва мянушкі (або асобныя іх тыпы) распаўсюджаны шырэй?

4. Запішыце, як называюць жонку па імені ці мянушцы мужа (*Камлачы́ха, Тукаі́ха; Сёмкава́, Яно́ва, Анто́ньева; Івані́шка, Нічыпары́шка; Ада́мава жонка, Карпа́ва жонка*), а таксама дзяцей па імені або мянушцы бацькі: дачок (*Тукаля́нка, Цітча́нка, Балібя́нка; Паўлюко́ўна, Міхасё́ўна; Адамі́шка, Скачы́шка; Маньча́, Сцё́пша; Дану́та Якубові́чаў; Але́ся Івановых; Ні́на Шы́цькава*), сыноў (*Дзені́сок, Ці́ток, Змі́трачо́к; Гаўры́льчык; Фі́лька; Хо́мачка, Гра́січка; Пана́сюк; Сапра́нок, Блішча́нок; Паўлючо́нак, Зуё́нак; Я́нка Якубові́чаў, Чэ́сь Фалько́ўскіх; Сё́няў Валод́зя, Восі́п Зоні́н*)?

## 2.7. СПІС ДЫАЛЕКТНЫХ СЛОЎНІКАЎ

- Бялькевіч, І. К.* Краёвы слоўнік Усходняй Магілёўшчыны / І. К. Бялькевіч. – Мінск, 1970.
- Даніловіч, М. А.* Слоўнік дыялектнай фразеалогіі Гродзеншчыны / М. А. Даніловіч. – Гродна, 2000.
- Дыялектны слоўнік Брэстчыны : уклад. М. М. Аляхновіч, У. У. Барысюк, В. М. Емельяновіч і інш. – Мінск, 1989.
- Каспяровіч, М. І.* Віцебскі краёвы слоўнік / М. І. Каспяровіч. – Віцебск, 1927.
- Лепешаў, І. Я.* З народнай фразеалогіі: дыферэнц. слоўнік / І. Я. Лепешаў. – Мінск, 1991.
- Матэрыялы да абласнога слоўніка Магілёўшчыны : укл. М. В. Абабурка, Л. І. Аляксеенка, М. П. Бузук і інш. – Мінск, 1981.
- Матэрыялы да слоўніка мінска-маладзечанскіх гаворак : пад рэд. М. А. Жыдовіч. – Мінск. – Вып. I – 1971; вып. II – 1974; вып. III – 1977.
- Мова Сенненшчыны : дыялектны слоўнік : у 2 т.; уклад.: Н. М. Бунько [і інш.]; навук. рэд. В. М. Курцова, Л. П. Кунцэвіч. – Мінск. – Т. 1. А-О; т.2. П-Я. – 2015.
- Мяцельская, Е. С.* Слоўнік беларускай народнай фразеалогіі / Е. С. Мяцельская, Я. М. Камароўскі. – Мінск, 1972. (Пераважна з гаворак Стаўбцоўскага і Слуцкага раёнаў).
- Панюціч, К. М.* Лексіка народных гаворак / К. М. Панюціч. – Мінск, 1976.
- Рэгіянальны слоўнік Віцебшчыны : у 2 ч.; складальнікі Л.І.Злобін [і інш.]. – Віцебск. – Ч. 1 – 2012; ч. 2. – 2014.
- Слоўнік беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі і яе пагранічча : у 5 т.; уклад. Ю. Ф. Мацкевіч [і інш.]. – Мінск, 1979 -1986.
- Слоўнік гаворак цэнтральных раёнаў Беларусі : у 2 т. Т.1 (А-П); уклад. Е. С. Мяцельская [і інш.]; пад рэд. Е. С. Мяцельскай. – Мінск, 1990.
- Сцяцко, П. У.* Дыялектны слоўнік (3 гаворак Зэльвеншчыны) / П. У. Сцяцко. – Мінск, 1970.
- Сцяшковіч, Т. Ф.* Гаворкі Ваўкавыскага раёна Гродзенскай вобласці / Т. Ф. Сцяшковіч. – Мінск, 1959.
- Сцяшковіч, Т. Ф.* Матэрыялы да слоўніка Гродзенскай вобласці / Т. Ф. Сцяшковіч. – Мінск, 1972.
- Сцяшковіч, Т. Ф.* Слоўнік Гродзенскай вобласці / Т. Ф. Сцяшковіч. – Мінск, 1983.
- Сцяшковіч, Т. Ф.* Прыказкі, прымаўкі, фразеалагізмы, выслоўі народных гаворак Гродзенскай вобласці / Т. Ф. Сцяшковіч. – Гродна, 1968.
- Тураўскі слоўнік : у 5 т.; склад. А. А. Крывіцкі, Г. А. Цыхун, І. Я. Яшкін. – Мінск, 1982 – 1987.
- Цыхун, А. П.* Скарбы народнай мовы (з лексічнай спадчыны Гродзенскага раёна) / Г. А. Цыхун. – Гродна, 1993.
- Шаталава, Л. Ф.* Беларускае дыялектнае слова / Л. Ф. Шаталава. – Мінск, 1975.
- Шатэрнік, М.* Краёвы слоўнік Чэрвеньшчыны / М. Шатэрнік. – Мінск, 1929.
- Юрчанка, Г. Ф.* Дыялектны слоўнік (3 гаворак Мсціслаўшчыны) / Г. Ф. Юрчанка. – Мінск, 1966.
- Юрчанка, Г. Ф.* Сучаснае народнае слова: 3 гаворак Мсціслаўшчыны. (А-Н) / Г. Ф. Юрчанка. – Мінск, 1993.
- Янкова, Т. С.* Дыялектны слоўнік Лоеўшчыны / Т. С. Янкова. – Мінск, 1982.
- Янкоўскі, Ф. М.* Дыялектны слоўнік (Глускі р-н.) / Ф. М. Янкоўскі. – Мінск. – Вып. I – 1959; вып. II – 1960; вып. III – 1970.
- Яўсееў, Р.* Слоўнік гаворак Бялыніцкага раёна / Р. Яўсееў. – Мінск, 1978.

## 2.8. РЕКАМЕНДУЕМЫ СПІС МАСТАЦКІХ ТВОРАЎ

|               |                                                                                                                                                                                             |
|---------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Адамчык В.    | «Дзікі голуб», «Урок матэматыкі», «Салодкія яблыкі», «Песня», «Чужая бацькаўшчына» і інш.                                                                                                   |
| Арлоў У.      | «Час чумы» і інш.                                                                                                                                                                           |
| Асіпенка А.   | «Абжыты кут», «Святыя грэшнікі», «Непрыкаяны маладзёк» і інш.                                                                                                                               |
| Баршчэўскі Я. | «Шляхціц Завальня», «Белая сарока», «Плачка» і інш.                                                                                                                                         |
| Брыль Я.      | «Цюцік», «Дзічка», цыкл «Шчасце маленства», «Маці», «У сям'і», «Сірочы хлеб» і інш.                                                                                                         |
| Быкаў В.      | «Сваякі», «Адна ноч» і інш.                                                                                                                                                                 |
| Бядуля З.     | «Велікодныя яйкі», «На каляды к сыну», «Сярэбраная табакерка», «Страцім-лебедзь», «Салавей» і інш.                                                                                          |
| Васілевіч А.  | «Расці, Ганька!», «Доля знойдзе цябе» і інш.                                                                                                                                                |
| Вітка В.      | «Трывога ў Ельнічах», зб. «Чмяліны мёд» і інш.                                                                                                                                              |
| Вольскі В.    | «Падарожжа па краіне беларусаў» і інш.                                                                                                                                                      |
| Гарун А.      | Вершы. Апавяданні «Пан Шабуневіч», «Свята» і інш.                                                                                                                                           |
| Гарэцкі М.    | «Смачны заяц», «Панская сучка», «Прысяга», «Дзёгаць», «Літоўскі хутарок», «Ціхая плынь», «Віленскія камунары», «Камароўская хроніка» і інш.                                                 |
| Геніюш Л.     | «Князь Усяслаў Чарадзеі» і інш.                                                                                                                                                             |
| Гілевіч Н.    | «Загадкі», «Родныя дзеці» і інш.                                                                                                                                                            |
| Грахоўскі С.  | «Чалавеку патрэбна не слава...» і інш.                                                                                                                                                      |
| Дайнека Л.    | «Белая птушка надзеі», «След ваўкалака», «Меч князя Вячкі», «Жалезныя жалуды» і інш.                                                                                                        |
| Далідовіч Г.  | «Губаты», «Аплявуха», «Заходнікі» і інш.                                                                                                                                                    |
| Дудараў А.    | «Вечар», «Радавыя», «Парог» і інш.                                                                                                                                                          |
| Жук А.        | «Мужчына», «Паляванне на апошняга жураўля», «Сінія незямныя агні», «Ісці доўга», «Халодная птушка», «Праклятая любоў» і інш.                                                                |
| Жылка У.      | Вершы                                                                                                                                                                                       |
| Іпатава В.    | «Прадслава», «Давід Гарадзенскі» і інш.                                                                                                                                                     |
| Каганец К.    | «Модны шляхцюк» і інш.                                                                                                                                                                      |
| Казько В.     | «Наждак Маруда», «Неруш» і інш.                                                                                                                                                             |
| Каліноўскі К. | «Мужыцкая праўда» і інш.                                                                                                                                                                    |
| Карамазаў В.  | «Прыліпала», «Дзяльба кабанчыка», «Бежанцы», «Пушча» і інш.                                                                                                                                 |
| Карткевіч У.  | «Кніганошы», «Маленькая балерына», «Сіняя, сіняя», «Нямоглы бацька», «Лебядзіны скіт», «Лісце каштанаў», «Сівая легенда», «Дзікае паляванне караля Стаха», «Каласы пад сярпом тваім» і інш. |
| Карпюк А.     | «Данута», «Пушчанская адысея», «Родныя карані», «Карані» і інш.                                                                                                                             |
| Касько А.     | «Паўлюк Багрым» і інш.                                                                                                                                                                      |
| Колас Я.      | «Казкі жыцця», «Васіль Чурыла», «Цвіркун», «Ноч, калі папараць цвіце», «Дзеравеншчына», «Новая зямля», «Сымон-музыка», «На ростанях», «Соцкі падвёў», «Андрэй-выбаршчык» і інш.             |
| Корбан У.     | «Музычная камедыя» і інш.                                                                                                                                                                   |
| Крапіва К.    | «Кормны і надворны», «Кукарэку» і інш.                                                                                                                                                      |
| Кудравец А.   | «Пасеяць жыта», «Цітаўкі», «Мама чакае» і інш.                                                                                                                                              |
| Кулакоўскі А. | «Ластаўкі» і інш.                                                                                                                                                                           |
| Куляшоў А.    | «Хамуціус» і інш.                                                                                                                                                                           |
| Ластоўскі В.  | «Разбойнік», «Прывід» і інш.                                                                                                                                                                |
| Лупсякоў М.   | «Дняпроўская чайка» і інш.                                                                                                                                                                  |
| Лынькоў М.    | «Пра смелага ваяку Мішку і яго слаўных таварышаў», «Над Бугам», «Андрэй Лятун» і інш.                                                                                                       |

|                      |                                                                                                                                                                             |
|----------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Лялько Х.</b>     | зб. «Світанак над бярозамі» і інш.                                                                                                                                          |
| <b>Маўр Я.</b>       | «У краіне райскай птушкі», «Палескія рабінзоны» і інш.                                                                                                                      |
| <b>Мележ І.</b>      | «У гарах дажджы», «Сустрэча», «Палеская хроніка» і інш.                                                                                                                     |
| <b>Місько П.</b>     | «Навасёлы» і інш.                                                                                                                                                           |
| <b>Мрый А.</b>       | «Запіскі Самсона Самасуя», «Няпросты чалавек», «Гармонія ў ружовым» і інш.                                                                                                  |
| <b>Навуменка І.</b>  | «Вайна каля Цітавай копанкі», «Сасна пры дарозе», «Замець жаўталісця», «Мяшок беллага наліву», «Семнаццатай вясной», «Ракеты над горадам», зб. «Верасы на выжарынах» і інш. |
| <b>Пальчэўскі А.</b> | «Рэкс і Казбек», «Беражанкі», «Акрайчык хлеба» і інш.                                                                                                                       |
| <b>Пташнікаў І.</b>  | «Найдорф», «Ільвы», «Сырніца», «Восень» (з аповесці «Лонва»), «Алёшка» і інш.                                                                                               |
| <b>Рубанаў У.</b>    | зб. «Цёплы пух адуванчыкаў», «Таямніцы птушынага гнязда» і інш.                                                                                                             |
| <b>Рудакоўскі М.</b> | Вершы «Сіняя барада», «О, Скарыны зямля...», «Мой дзед быў сельскім кавалём». «Паядынак аленяў» і інш.                                                                      |
| <b>Савіцкі А.</b>    | «Скажы мне праўду», «Узаранае поле» і інш.                                                                                                                                  |
| <b>Сачанка Б.</b>    | «Зерне і млын», «Апошнія і першыя», «Пакуль не развіднела», «Дарога праз лес» і інш.                                                                                        |
| <b>Сіпакоў Я.</b>    | «Партызанскі нарад», баллады: «Грунвальд», «Шыбеніца», «Падатак», «Усе мы з хат», «Жыві як хочаш» і інш.                                                                    |
| <b>Скрыган Я.</b>    | «Наталя» і інш.                                                                                                                                                             |
| <b>Стральцоў М.</b>  | «Адзін лапаць, другі чунь», «На чацвёртым годзе вайны», «Смаленне вепрука», «Восеньскі ўспамін», зб. «Сена на асфальце» і інш.                                              |
| <b>Сяднёў М.</b>     | «І той дзень надышоў» і інш.                                                                                                                                                |
| <b>Сяркоў У.</b>     | «Мы з Санькам у тыле ворага» і інш.                                                                                                                                         |
| <b>Хомчанка В.</b>   | «Паклон», «Сустрэча з цудам» і інш.                                                                                                                                         |
| <b>Цётка</b>         | «Міхаська» і інш.                                                                                                                                                           |
| <b>Чарняўская Л.</b> | «Кот Знайдзён», «Жук» і інш.                                                                                                                                                |
| <b>Чарняўскі М.</b>  | «Вогнепаклоннікі» і інш.                                                                                                                                                    |
| <b>Чорны К.</b>      | «Насцечка», «Вераснёвыя ночы», «Пошукі будучыні», «На пыльнай дарозе», «Мураваны скляпок», «Макаравых Волька», «Зямля», «Трэцяе пакаленне» і інш.                           |
| <b>Чыгрынаў І.</b>   | «Плач перапёлкі», «Бульба», «За сто кіламетраў на абед», «Апраўданне крыві», «Свае і чужынцы» і інш.                                                                        |
| <b>Шамякін І.</b>    | «Гандлярка і паэт» і інш.                                                                                                                                                   |
| <b>Шушкевіч С.</b>   | «Званіце, званы ў Хатыні» і інш.                                                                                                                                            |
| <b>Шыцік У.</b>      | «Зорны камень» і інш.                                                                                                                                                       |
| <b>Якімовіч А.</b>   | «Базылёў курган», «Кастусь Каліноўскі» і інш.                                                                                                                               |
| <b>Янішчыц Я.</b>    | «Зорная паэма», вершы.                                                                                                                                                      |
| <b>Янкоўскі Ф.</b>   | «Пастушок», «Развітанне», «Абразкі» і інш.                                                                                                                                  |

## 2.9. ТЭМЫ РЭФЕРАТАЎ

### I. Біяграфічная тэматыка

*Жыццёвы шлях і творчая спадчына беларускіх дыялектолагаў, фалькларыстаў, этнографістаў* (Е. Раманаў, А. Кіркор, М. Доўнар-Запольскі, І. Сербаў, П. Бяссонаў, І. Насовіч, А. Сержпутоўскі, М. Нікіфароўскі, М. Федароўскі, П. Шэйн, У. Дабравольскі, Я. Карскі, Я. Воўк-Левановіч, П. Бузук, П. Растаргуеў, Н. Вайтовіч, Ю. Мацкевіч, М. Жыдовіч, Г. Юрчанка, П. Сцяцко, Ф. Янкоўскі, Е. Мяцельская, Э. Блінава, Я. Камароўскі, А. Крывіцкі, Ф. Клімчук, І. Яшкін і інш.).

### II. Навуковая тэматыка

1. Беларуская дыялектная лексікаграфія: гісторыя і дасягненні.
2. Беларуская дыялектная фразеаграфія: гісторыя і дасягненні.
3. Беларускія дыялектныя слоўнікі 1920-х г.
4. «Дыялекталагічны атлас беларускай мовы» як навуковая крыніца.
5. «Лексічны атлас беларускай мовы» як навуковая крыніца.
6. 3 гісторыі беларускіх сацыяльных дыялектаў.
7. Узаемаўплыў беларускай літаратурнай мовы і тэрытарыяльных дыялектаў на розных гістарычных адрэзках часу.
8. Асноўныя спосабы фанетычнай фіксацыі дыялектнага матэрыялу (фанетычны алфавіт, фанетычная транскрыпцыя).
9. Гісторыя беларускага аканья.
10. Асаблівасці ўтварэння і выкарыстання дзеепрыметнікаў у беларускіх гаворках.
11. Асіміляцыйная мяккасць у беларускіх гаворках.
12. Дыялектная сінтаксічная спецыфіка (словазлучэнне).
13. Дыялектная сінтаксічная спецыфіка (просты сказ).
14. Дыялектная сінтаксічная спецыфіка (складаны сказ).
15. Варыянтнасць і сінанімічнасць дыялектных фразеалагізмаў.
16. Палескія гаворкі, іх адметнасць на беларускім дыялектным полі.
17. Групоўка беларускіх гаворак: з гісторыі станаўлення сучаснай класіфікацыі.
18. Беларускія і рускія дыялекты – агульнае і спецыфічнае.
19. Беларускія і ўкраінскія дыялекты – агульнае і спецыфічнае.
20. Беларускія і польскія дыялекты – агульнае і спецыфічнае.

## ЗМЕСТ

|                                                                                          |    |
|------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| <b>ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА</b>                                                              | 3  |
| <b>I. ЗМЕСТ ПРАКТЫКІ</b>                                                                 | 6  |
| <b>Раздзел 1. Палявая практыка</b>                                                       | 6  |
| 1.1.1. ЭТНАЛІНГВІСТЫКА                                                                   | 6  |
| 1.1.2. АНАМАСТЫКА                                                                        | 6  |
| 1.1.3. РЭГІЯНАЛЬНАЯ ЛЕКСІКА                                                              | 7  |
| 1.1.4. КОМПЛЕКСНАЕ ДАСЛЕДАВАННЕ ДЫЯЛЕКТНЫХ АСАБЛІВАСЦЕЙ АСОБНЫХ НАСЕЛЕННЫХ ПУНКТАЎ       | 8  |
| 1.1.5. ДАСЛЕДАВАННЕ СУЧАСНАГА ДЫЯЛЕКТНАГА МАЎЛЕННЯ (САЦЫЯЛІНГВІСТЫЧНЫ І ГЕНДАРНЫ АСПЕКТ) | 8  |
| <b>Раздзел 2. Невыязная практыка</b>                                                     | 11 |
| 1.2.1. ТЭМАТЫЧНЫЯ ГРУПЫ ЛЕКСІКІ                                                          | 11 |
| 1.2.2. ДЫНАМІКА РАЗВІЦЦЯ БЕЛАРУСКАГА РЭГІЯНАЛЬНАГА МАЎЛЕННЯ                              | 12 |
| 1.2.3. ЭКСПРЭСІЎНАЯ ЛЕКСІКА Ў БЕЛАРУСКІХ ДЫЯЛЕКТАХ                                       | 12 |
| 1.2.4. ПРАЦА З МАСТАЦКІМІ ТЭКСТАМІ                                                       | 13 |
| 1.2.5. ПАДРЫХОЎКА РЭФЕРАТАЎ                                                              | 14 |
| <b>II. ІНФАРМАЦЫЙНА-МЕТАДЫЧНАЯ ЧАСТКА</b>                                                | 15 |
| 2.1. МЕТАДЫЧНЫЯ РЭКАМЕНДАЦЫІ                                                             | 15 |
| 2.2. УЗОРЫ АФАРМЛЕННЯ ВОКЛАДКІ І КАРТАК, ЗМЕСТ СПРАВАЗДАЧЫ                               | 16 |
| 2.3. ПАДВЯДЗЕННЕ ВЫНІКАЎ ПРАКТЫКІ                                                        | 29 |
| 2.4. ЛІТАРАТУРА                                                                          | 30 |
| 2.5. АПЫТАЛЬНІК ПА ТАПАНІМІЦЫ                                                            | 31 |
| 2.6. АПЫТАЛЬНІК ПА АНТРАПАНІМІЦЫ                                                         | 33 |
| 2.7. СПІС ДЫЯЛЕКТНЫХ СЛОЎНІКАЎ                                                           | 35 |
| 2.8. РЭКАМЕНДУЕМЫ СПІС МАСТАЦКІХ ТВОРАЎ                                                  | 36 |
| 2.9. ТЭМЫ РЭФЕРАТАЎ                                                                      | 38 |